

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TÂRİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MÛSİKÎSİ)
ANABİLİM DALI

ŞARKI VE TÜRKÜLERDE KADIN SESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Binnaz TUĞRUL

ANKARA-2005

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TÂRİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MÛSİKÎSİ)
ANABİLİM DALI

ŞARKI VE TÜRKÜLERDE KADIN SESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Binnaz TUĞRUL

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

ANKARA-2005

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TÂRİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MÛSİKÎSİ)
ANABİLİM DALI

ŞARKI VE TÜRKÜLERDE KADIN SESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi:.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1
A- MÜSLÜMAN KÜLTÜRDE KADININ YERİ.....	2
B-TÜRK TOPLUMUNDA KADININ YERİ.....	5
C-İSLÂMDA KADININ YERİ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM VE KADIN

I-DİNİ EMİRLERE MUHATAP OLMADA KADIN.....	11
II-SOSYAL MÜNASEBETLERDE KADIN.....	13
a.İlimde.....	13
b.Ticarette.....	15
c.Savaşta.....	17
d.Topluluk ve Cemaatte.....	18
III-SİYASETTE KADIN.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM VE KADIN SESİ

A-KONUNUN TERMİNOLOJİK OLARAK ELE ALINMASI	22
I-Haram-Mübah Mefhumlarının Açıklanması.....	22
II-Kadın Sesine Klasik Din Anlayışıyla Yaklaşım.....	25
III-Âyet ve Hadislere Göre Kadın Sesi.....	31

B-UYGULAMA AÇISINDAN KADIN SESİ.....	45
I-DÎNÎ FORMLARDA KADIN SESİ	45
a-Kur'ân'ı Kerîm Okumada Kadın Sesi	45
b-Mevlid, Kasîde Formlarında Kadın Sesi.....	47
II-DİN DIŞI MÛSİKÎ FORMLARINDA KADIN SESİ.....	48
a-İcra Unsurları Açısından.....	48
aa-Güfte Açısından	48
ab-Okunan Yer Açısından	49
ac-Giyim ve Tavrı Açısından.....	50
ad-Dinleyici Açısından.....	51
b-Form Açısından.....	52
ba-Şarkı ve Türkülerde Kadın Sesi	52
bb-Marşlar ve Kahramanlık Türkülerinde Kadın Sesi.....	62
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR.....	69

ÖNSÖZ

İslâm'da kadın sesi konusu yüzyıllardır İslâm toplumlarında tartışıla gelen bir husustur. Bu konu üzerinde birçok İslâm âlimi, fâkih, muhaddis ve müfessir görüş beyan etmiştir. Kadın sesi hâlâ İslâm toplumlarında problem olarak devam eden fakat çözüm getirilmemiş olan aktüel bir konudur.

İslâm topraklarında problem olarak devam eden bu konu, tahrik unsurları taşıdığından dolayı kadın sesini erkeğin dinlemesinin haram olarak kabul edilmesidir. Bu düşünceye göre zina kadar zinaya sevk eden her yol da haramdır. Fakat bu prensip, islâm toplumları tarafından aşırılığa götürülmüştür. Özünde doğru olan bu hükmün, zinaya sevk eden şeylerin de İslâm'a aykırı olmaları halinde geçerli olduğu gerçeği yeteri kadar dikkate alınmamıştır. Böyle olunca nağmeli olması bir kenara Allah'ın, insanların iletişim kurabilmeleri için yarattığı kadın sesi bile erkeğe haram kabul edilmiştir.

Bu düşünce yapısı, sosyal ilişkilerde zaman zaman bazı sıkıntılar doğurmuş insanları, kadının erkeğe erkeğin kadına karşı İslâm'ın komşuluk ve hatta nezâket prensiplerine uymayan bazı hareketlere sevk etmiştir. Son zamanlarda o kadar yaşanmamasına karşın biraz geriye gittiğimizde komşu hanıma bir şey sormayan erkek veya sorulduğunda cevap vermeyen kadın buna bir örnektir. Hâlbuki İslâm toplumları kadın ve erkekten oluşmaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönemde bu iletişim sorunu, aşılmış gibi görünse de konu kadının nağmeli sesinin bir erkek tarafından dinlenilmesine geldiğinde katı hüküm hala devam etmektedir. Şarkı söyleyen veya şarkıcı olan bir kadını dinlemek büyük günah olarak addedilmektedir. İster meşrû şartlar altında olsun ister olmasın durum değişmemektedir. Fakat bu düşünce, toplumda ciddi kaynaklara dayandırılmamakta, ataerkil İslâm toplumlarında kadınlara karşı olan önyargı ve olumsuz düşünceler buna dayanak oluşturmaktadır.

Biz de çalışmamızda bu yargıların ciddi bir dayanağı olup olmadığını öğrenebilmek için önce Kur'ân'a sonra da sünnete başvurduk. Mümkün olduğunca sahîh hadis rivâyetlerinin bulunduğu hadis kitaplarının konumuzla ilgili kısımlarını incelemeye çalıştık. Olumlu ve olumsuz yöndeki rivayetleri çalışmamıza alarak önyargılı ve tek taraflı hareket etmemeye özen gösterdik. Âlimlerin fikirleri bu konuda bizlere ışık tutacağından onların konuyla ilgili söylemlerine de göz atmaya çalıştık. Ayrıca bu sorunun oluşmasına zemin hazırlayan toplumsal bakış açılarını, önyargıları, toplumlarda kadının yerini tespit etmek sûretiyle anlattık. Bu araştırmalar neticesinde de bir sonuç ortaya çıkardık.

Netice olarak Türk-İslâm toplumunda bazı problemler aşılmış olsa da; birtakım eğlence ve sanatsal faaliyetlerde kadın sesi dinlemeye sıra geldiğinde genel kanaat fazla bir değişiklik arz etmemektedir. Çalışmanın amacı, mutlak olarak kadının sanata katılımını sağlamaktan ziyade bu düşünce yapısının temeline inmeye çalışmak, İslâm'ın bu konudaki tutumunun hangi doğrultuda hangi durum ve şartlarla olduğunu kaynaklar ve yaşanmış örnekler ışığında biraz olsun anlayabilmektir.

Tez konumun seçiminde ve planının hazırlanmasında bana yardım edip engin fikirleriyle yol gösteren danışman Hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Bayram Akdoğan’a, zor günlerimde benden şefkat ve desteğini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilir, çalışmamın alanında önemli bir boşluğu dolduracağını ümit ederek, faydalı olmasını dilerim.

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
(s.a.v.)	: (salât ve selâm ona olsun)
b.	: bin (oğul, oğlu)
bkz.	: bakınız
c.	: cilt
Hız.	: Hazret-i
Neşr.	: neşreden
s.	: sayfa
Trc.	: tercüme
tsz.	: tarihsiz
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

İslâm'da kadın sesi, sadece hukuksal değil aynı zamanda kültürel boyutu olan bir konudur. Toplumların kültür yapıları, kadına karşı olan bakış açısı ve ona verdiği yer, bize kadının hareket alanı hakkında ipucu vermektedir. Aynı ülkedeki iki farklı şehrin bile kadın anlayışı ve buna paralel olarak kadının edindiği konumun farklı oluşu bunun en basit örneğidir. Burada üzerinde durulan, bu konunun belirleyicileri arasında en önemli faktörlerden birinin kültür yapısı olduğudur.

Kadın sesine geldiğimizde de aynı durum söz konusudur. Arap kültürünün yapısı, kadına verdiği önem ve konum, İslâm gelince varlığını sürdürebilmek için dînî bir kılıfa bürünmüştür. Kültür ve din birbirine karışmıştır. Hatta çoğu zaman kültür dine baskın bile gelmiştir. Kadın konusunda da durum aynıdır.

İslâm'dan önce kadına dair olan düşünce tarzı İslâm'a rağmen yaşatılınca, kadın hakkındaki pek çok kültürel düşünce dine dayandırılarak “hüküm” halini almıştır. Kadın her şeyiyle tahrik unsuru olunca, sesinin nağmeyle birleşimini erkeğin dinlemesi de “haram” hükmünü almıştır.

Bu konu hakkındaki kültürel faktörün etkisini anlayabilmek için doğu kültürüne, Türk toplumunda kadın sanatçılara olan tavrı açıklayabilmek için bu toplumdaki kadının konumuna ve nihaî gerçek olan İslâm'da kadının yerine ayrı ayrı değinmek istiyoruz.

A-MÜSLÜMAN KÜLTÜRDE KADININ YERİ

Müslüman kadının sosyal durumunu belirlemede kaynak eserler olan fıkıh kitapları yaşama, mehir hakkı gibi bazı konularda kadınlara gereken yerini verirken bazı durumlarda da kadın haklarını ve özgürlüğünü çok fazla kısıtlamış, onu erkeğin bir uydusu haline getirmiştir. Halbuki İslâm bütün emirlerinde ve yasaklarında cinsiyet ayırımı yapmadan erkeklerle kadınları bir tutmuş ve her ikisini de kendine muhatap almıştır. Temel düzeyde aynı hak ve imkânları kadına da sağlamıştır. Bu takdirde kadınların da yetenek ve niteliklerini sonuna kadar kullanmaları erkekler kadar haklarıdır. Onların bu haklarına saygı göstermek, bunları gerçekleştirebilecekleri ortamı hazırlamak ve destek vermek toplumların görevidir.

Kadının sosyal hayattaki hareket alanını kısıtlayan, arka planda görünen fakat buna temel oluşturan unsur, aslında fıkıh kitaplarından çok onlara zemin hazırlayan gelenekler, töreler ve doğu zihniyetidir. Dinle ilgili olmadığı kadar çoğu zaman da ona zıt düşen pek çok düşünce, gelenek ve töre bu kültürde İslâmî bir kılıfta sunulmakta, buna karşı çıkmak İslâmı reddetmekle eşdeğer görülmekte ve gösterilmektedir.

Bu zihniyet yapısı, baskıcı olduğu kadar kadına karşı güvensiz ve şüphelidir de.¹ Kadını İslama göre tanımak yerine İslam'ın kadın anlayışını kendi geleneksel bakış açısına indirgemıştır.²

Doğu kültürünün hâkim olduğu toplum hayatında erkeğe üstün bir değer biçildiği

¹ Süleyman Uludağ; *Sûfi Gözüyle Kadın*, İnsan Yay., İstanbul 2003, s. 10

² Uludağ, a.g.e., s. 156

herkesin malumudur. Nitekim bu kültürün hâkim olduğu coğrafyalarda kadını aşağılayıcı düşünce ve bakış açısı hatalı atasözlerini de beraberinde getirmiştir. “Erkek adamın erkek oğlu olur.”, “Kadının saçı uzun aklı kısadır.”, “Kadın erkeğin elinin kiridir.” gibi ifadeler bunu ispatlamaktadır.³ Bir İslam alimine raks ve muhabbet meclisinde şarkı dinlemenin hükmü sorulduğunda... “Raks (oyun, dans) ancak akılsızların kabul edebileceği bir bid’attır. Kadınlardan başkasına yakışmaz. ” şeklinde yanıt vermiştir.⁴ Gazâlî, Allah’ın erkekleri kadınlardan üstün yarattığını, kadını erkeğin emrine verdiğini iddia ederek şunları söylemektedir; “Kadınlar insanın nefsi gibidir. Yularını azıcık salıverirsen süratle senden uzaklaşır, yularını azıcık gevşetirsen o seni bir metre kendisine doğru çeker. Eğer onu kendine doğru çeker ve kuvvetli tutarsan ancak o zaman ona mâlik olursun.” demekte İmam Şafî ise “ Üç kimse vardır ki onlara yumuşak davranırsan, onlar sana ihanet eder; sert davranırsan iyilik ederler. Onlar da, kadın, hizmetkâr ve işçidir ” şeklinde görüşünü belirtmektedir.⁵

Bundan dolayı Hz. Peygamber “atalar” dinine savaş açmış, İslâm’a aykırı olan bütün örf, adet ve gelenekleri ortadan kaldırmanın mücadelesini vermiştir. Hz. Ömer de bunu doğrular mahiyette “*Doğrusu biz câhiliye döneminde kadınlara önem vermezdik, nihayet Allah İslâm’ın gelişiyle kadınlara pek çok hak tanımıştır.*” demiştir. Kur’ân da atalar dinini bırakmayanları kınayarak, “*Onlara Allah’ın indirdiğine, Resûle gelin denildiği vakit, babalarımızı, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter, derler.*

³ Mustafa Çelik; *Hatalı Atasözleriyle Kadın Aleyhtarlığı*, Ölçü Yay., İstanbul 1996, s. 11

⁴ Ebu’l Fazl Şihabuddin es-Seyyid Mahmud Alûsi, *Ruhu’l Maâni*, Beyrut 1417, c. XII, s. 106

⁵ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed Gazâlî, *İhyâu ‘Ulûmi’d-Dîn*, Trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yay., c. II, s. 1172

Ataları hiçbir şey bilmiyor, doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?”⁶

Burada daha sonraki konulara da ışık tutması açısından “fitne” kavramı üzerinde durmakta fayda görüyoruz. Fitne, oldukça geniş kapsamı olan bir terimdir. Kur’ân-ı Kerîm’de otuz dört âyette fitne kelimesi, yirmi altı âyette de türevleri geçmektedir. Fitne, Kur’ân’da şu manalara gelmektedir: İmtihan; şirk, müşriklerin müslümanlara uyguladıkları şirke döndürmeyi amaçlayan baskılar; sapıklık; şeytanın hile ve tuzağı; günah; şeytanın zayıf ruhlu kişilere aşıladığı batıl inanç ve kuruntu vs.⁷. Sözlük anlamı olarak ise; ayrılık, karışıklık, kargaşa; insanı hak ve hakîkatten saptıracak şey; insanları sıkıntıya, belâya düşüren, müslümanların zararına sebep olan iş şeklinde tarif edilir. Aynı zamanda isyan, anarşi ve iç savaş gibi anlamları da bulunmaktadır. Örneğin Hz. Osman’ın şehit edilmesi ilk ve büyük fitne olarak değerlendirilir.⁸

Çalışmamızla ilgili olarak fitne tabirinin bizi ilgilendiren tarafı “kadın fitnesi” olarak değerlendirilen anlamıdır. Bu, bir kadının hal, hareket ve sesi ile erkeği tahrik etmesi şeklinde toplumda yarattığı zararlı davranış, günah, insanları yani karşı cins olarak erkekleri hak ve hakîkatten uzaklaştıran kötülük olarak değerlendirilen fitnedir. Yani biz, metinlerde kadın konusunda bir fitneden bahsedilirken onun erkek üzerinde uyandırdığı İslâm’a uygun olmayan kötü hisler ve bu vesileyle de ortaya çıkan dîne zıt davranışların kastedildiğini ifade etmek istiyoruz. Dolayısıyla kadının toplumda yaratmış olduğu kargaşalık, bozukluk ve göstermiş olduğu davranış fitne adını almaktadır.

⁶ Bakara: 2/170

⁷ Bakara: 2/102; Nisâ: 4/91; Mâide: 5/41, 49; Tevbe: 9/49; A’râf: 7/27; Hadîd: 57/14

⁸ TDVİA., “Fitne” maddesi, c. XIII, s. 158

Nitekim, bu kültür yapısında ideal insan erkek olmakla birlikte kadın fitne sebebi olarak görülmektedir, hem de sesine varıncaya kadar. Fakat küçük bir gözlem yapıldığında görülmektedir ki toplumda gerek ahlâkî gerek siyâsî gerekse insânî pek çok alanda kötülük yapanlar ve karışıklık çıkaranlar arasında kadınlar kadar erkekler de bulunmaktadır. O halde fitne unsuru olmak cinsiyetle değil kişiyle bağlantılı olarak düşünülmelidir.

B-TÜRK TOPLUMUNDA KADININ YERİ

Bu bölümde konumuzla ilgili olarak, kendi toplumumuz olan Türk toplumunda kadın sesinin erkekler tarafından dinlenmesine ve kadınların şarkıcılık mesleğini icra etmelerine nasıl bakıldığına, eğer bu bakış açısı olumsuzsa bunun neden kaynaklandığına şöyle bir göz atacak ve anlamaya çalışacağız. Bunu yaparken de Türklerin baştan beri var olan ve sonradan eklemelerle oluşan örflerinden de yararlanacağız.

Kadın, Türk toplumunda aslına bakılırsa her zaman önemli ve değerli bir konumda olmuştur. İslam öncesinde de durum aynıdır. “At, avrat ve silah” Türklerde vazgeçilmez unsurlardandır. Kadın eştir, kadın annedir... Türklerde görünürde erkek hâkim kültür yaşamasına rağmen hanımların fikirleri son derece önemlidir ve erkekler genellikle alınan kararları kamuya duyuran sözcü konumundadır. Örneğin İslam öncesi Türk devletlerinde önemli meselelerin görüşülüp karara bağlandığı “kurultay” da hanımlar da yerlerini almaktaydı. Osmanlılarda da kadınlar bazen arka plan bazense ön planda ama bir şekilde olumlu veya olumsuz mutlaka sahnedeki yerlerini almışlardır.

Türklerin günlük hayattaki kadın erkek ilişkilerine baktığımızda ise şunu

görmekteyiz ki, İslâmiyeti kabul etmeden önce de Türklerde güçlü bir iffet anlayışı vardır. Fakat bu onların sosyal ilişkilerine mani bir özellik taşımıyordu. Değerlerine son derece bağlı olmakla beraber, yeri geldiğinde mûsikî icra ederler, kadınlı erkekli şarkı söyler ve dinlerlerdi. Fakat bu durum zamanla biraz değişikliğe uğramıştır.

Örfî yönü son derece gelişmiş Müslüman toplumlarda ki Türk toplumu da buna dahil olmaktadır, hareketleri en ufak bir şüphe uyandıran kadına pek hoş gözle bakılmaz. En büyük utanç kadın vasıtasıyla oluşan bir hatadır. Bir leke sürüldü mü asla çıkmaz. Şüphe veya herhangi bir söylenti babayı da kocayı da “kepaze” etmeye yeter. Şüphe yalnız ailede değil mahallede oturanların bile şerefinde bir iz bırakır.⁹

Zamanla ortaya çıkan haremlik-selamlık durumu bunun bir örneğidir. Saraylar, konaklar, şehir ve kasabalardaki bütün evlerin iç düzenindeki inşa şekli bu anlayıştan kaynaklanır. Genelde çoğunluk evler ikiye ayrılır. Bunlardan biri selamlıktır. Bu kısımda evin erkekleri, oğulları ve uşaklarının bulunacağı düşünülür. Diğer kısım ise kadınlara ayrılmıştır. Bu kısma da harem denir. Harem kelimesi “kutsal yer, tecrit edilmiş yer” anlamında olup buranın bir iffet yeri ve genel olarak erkeklere yasak olduğunu ifade eder¹⁰.

Görüldüğü üzere her insanda bulunması gereken “İffet kavramı” daha ziyade kadının hanesindedir. “Ebe kadın” kavramının ortaya çıkışının bir sebebi de bu mantıkta aranmalıdır. Tabi ki gerekli bir durum ortaya çıkmadıkça bir bayana hemcinsinin bakması en uygun olanıdır. Fakat elimizdeki bilgilere baktığımızda 18. yüzyılın Türkiyeğinde hayati bir durum olduğunda bile kadınları erkeklerin tedavi etmesi örfî

⁹ M. D’ohsson; *18. Yüzyıl Türkiyeğinde Örf ve Âdetler*, Trc. Zerhan Yüksel, Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Eser, s. 209

¹⁰ D’ohsson, a.g.e., s. 193

olarak pek hoş karşılanmazdı.¹¹

Ülkemizde eskiye oranla nadir olmakla beraber hâlâ “töre cinayetleri” nin yaşanması da bu mantığın bir ürünüdür. Namus kadında bulunması gereken bir özellik ve bu özelliklerin en önemlisidir. Onu koruyamazsa yaşamasının da bir anlamı olmayacaktır. Artık ölüm ona haktır.

Günlük hayatta ise kadın, zamanının çoğunu evinde geçirir. En önemli işleri -ki ülkemizin çoğunluğunda da hala uygulanan- evinin temizliğiyle uğraşmak, eliş örmek ve çocuklarının terbiyesiyle meşgul olmaktır. Bunların bir kadının sorumlulukları arasında olduğu hususunda şüphe yoktur. Fakat yanlış olan “elinin hamuruyla erkek işine karışmak” deyimiyle ifade edilen, sen sadece bunları becerebilirsin denilerek onun hareket haklarının sınırlandırılmasıdır.

Kadınlar çocuk yaşlardan itibaren bu örf ve adetlerin içinde yetiştiklerinden en baştan erkek egemen kültürü kabul eder ve karşı koyma fikrine asla kapılmazlar. Onlar aile içinde bile “gelin” statüsünden bir türlü “birey” statüsüne çıkamamışlardır. Erkek evlendiğinde yuva kurmuş olur ama kadın sadece yuva kurmakla kalmaz, artık erkeğin ailesine ait kabul edilir. Müdahale etmek serbesttir ve özellikle hizmet yönüyle anlam kazanan bir kişidir gelin.

Böyle örflerin hâkim olduğu bir ortamda kadınların sesleri bazı topluluklarda ve çevrelerde dînî bir kılıfa büründürülerek diğer erkeklere karşı namahrem olarak kabul edilir. Böyle kabul edilmeyen ortamlarda da yeri geldiğinde kız çocuklarının okul arkadaşlarıyla bile yolda birbirlerine selam vermeleri hoş karşılanmaz. Sonuçta kadındır

¹¹ D’ohsson, a.g.e., s. 195

bu yüzden kısa bir sohbeti bile erkek üzerinde farklı hisler ve duygular uyandırabilir. Bundan dolayı birbirlerinden uzak olmaları her iki taraf açısından da en hayırlısı olarak kabul edilmektedir. Bu durumda bayanların bırakın şarkıcılık mesleğini icra etmeleri bu talepte bulunmaları bile makul karşılanamaz. En başta, kadınların erkeklerin duyabileceği şekilde şarkı söylemeleri ayıptır, günahtır. Aslında ailelerin haklılık payı da hiç yok değildir. Ortada kötü örnekler vardır, güzel örnekler azdır. Fakat bu kötü örneklerin birçoğuna da bu erkek egemen kültür sebep olmuştur. Kız çocuklarına karşı olan baskıcı tutumuyla.

Namus konusunda böylesine titiz olan bir toplumda kötü olanlara benzeme kaygısı, işini düzgün yapan insanları göz ardı etmeye sebep olmaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi günlük hayattaki ilişkilerde bile kadının sesi, tavrı çeşitli kurallarla düzenlenmektedir.

Tabi ki şarkıcı kadınlar konusunda bu tutumun ve örflerin yanı sıra doğu kültüründe gördüğümüz ve ileride de göreceğimiz İslamî kılıfa büründürülüp oluşturulmuş kültürün de çok büyük bir payı vardır. Olağan bir durumdur ki bir dini kabul etmek o dinin doğduğu bölgenin kültürünü ve doğma sürecinde oluşan kültürü de beraberinde getirir. Her ne kadar kendi kültürünüze sahip çıksanız da başka kültürlerle çok da yabancı kalamazsınız. Türkler de İslam'ı kabul etmekle birlikte Arap kültürüyle de tanışmış oldular. Dînî kültürle toplumsal kültür birleştiğinde kronik bir fikir yapısı oluşmakta bunu çözmekse çok ciddi emek ve uzun zaman gerektirmektedir.

C-İSLÂMDA KADININ YERİ

İslam’a göre insan, Allah’ın yeryüzündeki halifesidir.¹² Halife ise, asıl yetkili adına işleri yürüten, onun adına tasarrufta bulunan, mevcut kanun ve kuralları gerektiği şekilde tatbik ederek düzen ve asayiş sağlayan görevli demektir. Bunun büyük bir sorumluluk olduğunda şüphe yoktur. Dolayısıyla bütün bu işleri yapabilmek için, yaratılan halifelerin önemli ve gerekli kabiliyetlerle donatılmış olması gerekir¹³. Ayrıca bu sorumluluk sadece bununla kalmaz hak ve yetkileri de beraberinde getirir.

Halife olma konusunda Allah, kadın ve erkek arasında hiçbir ayırım yapmamıştır. O zaman kadın da bu görevi yerine getirmek durumundadır. Böyle olduğuna göre o da bunu yapabilecek niteliklerle donatılmış olmakla beraber gereken hak ve yetkilere de sahip olmaktadır. Nitekim İslam, âdil bir şekilde her ikisine de haklarını vermiştir.

Ataerkil kültürün kadını, fitne aracı ve erkeğin şeytanı olarak görmesine karşılık İslâm, kadını Hz. Peygamber’e sevdiren üç unsurdan biri saymaktadır. Burada sevdiren Allah’tır. Allah, insanı kendisinden uzaklaştıran her şeye karşı onu uyarmış ve zarar verecek şeyleri ona haram kılmıştır. Öyleyse bu kültürün, kadını Allah’tan ve ibadetten uzaklaştıran ve bir araç olarak görmesi tabusu geçersiz kalmaktadır. Nitekim Kur’ân’da Cenâb-ı Hak; *“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar birbirinin dostları ve yardımcılarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, Allah’a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir...”*¹⁴ buyurmaktadır.

¹² Bakara: 2/30

¹³ İsmail Yigit; *Peygamberler Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul 2004, s. 75

¹⁴ Tevbe: 9/71

Cennetin, annelerin ayakların altında olduğu İslam’da, günaha düşürme potansiyeli sadece kadına verilmemiştir. Allah insana akıl verip kullanmasını istediği gibi “*Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.*¹⁵” ilkesi gereği herkes kendi yaptıklarından sorumlu kabul edilmiştir. Çünkü burada irade kavramı söz konusudur ki, fitne yaratmak sadece kadına has bir özellik olmadığı gibi doğru yola sevk etmek de sadece erkeğe has değildir. Yine Cenâb-ı Hak muhtelif ayetlerinde şöyle buyurmaktadır: “*Erkek veya kadın kim mü’min olarak iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve onların mükafatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz...*”¹⁶

“*Rableri onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben erkek olsun kadın olsun –ki hep birbirinizdensiniz- içinizden çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldüler. Andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır...*”¹⁷

Görüldüğü üzere ayetler kadının yerini tartışmaya mahal bırakmamaktadır. O da erkek gibi bir insan, inanan ve hem Allah’a hem de topluma karşı sorumlulukları olan bir görevlidir. Nitekim Doğu kültürünün ya fitne sebebi ya da tamamen avret kabul ettiği kadın, İslam’da ilk inanan ve ilk şehit konumundadır.

¹⁵ En’am: 6/164

¹⁶ Nahl: 16/97

¹⁷ Âl-i İmrân: 37/195

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM VE KADIN

İslâmda kadın, hem Allah'ın bir kulu hem de insan olması sebebiyle sosyal bir varlıktır. Kul olmak ve toplumda yaşamak ilahi emirlere muhatap olmayı gerektirir. Cenâb-ı Allah kadın ve erkeğe ayırım yapmadan hitap ettiği gibi onlara iradeyle beraber bir takım haklar vermiş ve sorumluluklar yüklemiştir.

I-DİNİ HÜKÜMLERE MUHATAP OLMADA KADIN

İslâm dini, hükümlerini tebliğ ederken kesinlikle kadın erkek ayırımına gitmemiş “*el-mü'minîne ve'l mü'minât, el-müslimîne ve'l-müslimât*” gibi ifadelerle kadınları dini bakımdan erkeklerle eşit kabul etmiştir. Allah, kadın ve erkeğe namaz, oruç gibi ibadetlerde aynı sorumluluğu verdiği gibi, ahlakî emir ve yasaklarda da bir tutmuştur. Nitekim Ahzâb Suresi 35. ayette şöyle buyrulmaktadır: “*(Allahın emrine uyan) Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, tâate devam eden erkekler ve tâate devam eden kadınlar, (niyet, söz ve hareketlerinde) doğru erkekler ve doğru kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar, (işte) Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır.*” Bir başka ayette de üstünlüğün ancak takvada olduğu belirtilmiştir. “*Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık...*

*Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve üstün olanınız O'ndan en çok korkanınızdır”*¹⁸

Aynı zamanda gerek hitap, gerek eylem, gerekse çeşitli ortamlarda bulunmayı gerektiren, sosyal hayata girmeye mecbur bırakan “iyiliği emretme kötülükten alıkoyma” gibi toplumun sosyal hizmetlerinde de ikisini beraber görevlendirmiştir. Zira Cenâb-ı Hak bir âyeti kerîmesinde “*Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velileridirler. İyiliği emreder, kötülüğü men ederler, namazı kılar, zekâtı verir ve Allah'ın Resûlüne itaat ederler*”¹⁹ buyurmaktadır. Hz. Peygamber'in hanımları ve sonraki nesillerin âlim kadınları bunu yeterince içselleştirmiş olmalı ki İslâm'ı yayma, anlatma ve uygulama konusunda çok titiz davranmışlar, önde bulunmuşlar ve hep yol gösterici konumda olmuşlardır.

Aynı şekilde Allah, erkek gibi kadına da zekât ibâdetini farz kılmıştır. Zekât ibâdetiyle yükümlü olabilmek için belli bir maddi gücün bulunması gerekliliği hepimizin malumudur. Bu ibâdete muhatap tutulan kadın da çalışarak bu farzı yerine getirebilir. Yine bunun gibi Allah, kadını çok önemli bir sosyal ibâdet olan hac ibâdetini yapmakla yükümlü tutmuştur.²⁰ Çünkü kadın toplumun diğer yarısıdır ve erkek gibi o da Allah'ın yeryüzündeki halîfesi konumundadır.²¹

Nitekim nübüvvet zamanında Cuma ve bayram namazlarını dolduranların çoğunun kadınlar olduğu ve özel günlerinde dahi peygamberin, kadınların en azından hutbeyi dinlemek için gelmelerini talep ettiği unutulmamalıdır. Yine eski dönemlerde pek çok ermiş kadın Kâbe'yi ziyaret etmek ve hacı olmak için yollara düşmüş ve bu

¹⁸ Hucurât: 49/13

¹⁹ Tevbe: 9/71

²⁰ Yaşar Kandemir; *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, Nesil Yay., İstanbul 1979, s. 354

²¹ Bakara: 2/30

ibadetini yerine getirmiştir.²²

Fakat sonraki dönemlerde erkek eksenli din anlayışı tekrar gündeme gelmiş örflerle, törelerle kadınlar bulundukları statüden uzaklaştırılmışlardır. Bundan etkilenen bu düşünceyle yoğrulan kadın da farkında olmadan bunu benimseyip kendini geri çekmiştir.

II- SOSYAL MÜNASEBETLERDE KADIN

İslâm, kadını bütün dini emirlerde yükümlü tutarken, erkekler gibi ona da sosyal münasebetlerde nasıl davranması gerektiği konusunda prensipler getirerek, sosyal hayatın içinde olmasına müsaade etmiştir. Dolayısıyla İslam gelinceye kadar her toplumda horlanan kadın, hemen her sosyal aktivitede yerini almış ve görevlerini bilmiştir.

a-İlimde

İslâm toplumlarındaki Müslüman kadınlar çocuk yaşlarından itibaren erkek egemen örf ve âdetler içinde yetiştiklerinden, özellikle eski dönemlerde en ufak bir karşı koyma fikrine sahip değillerdir. Oysa, asr-ı saadette kadın hem ilim talep edebilen hem de talep edilen konumundadır. Örneğin Medine-i Münevvere’de kadınlar toplanıp Resûlullah’a (s.a.v.) gelmişler ve şöyle bir talepte bulunmuşlardır: “Ya Resûlullah erkekler her zaman yanınıza gelip sizden ilim öğreniyorlar. Bize özel bir gün tahsis edin, gelip sizi dinleyelim ve bilmediklerimizi öğrenelim.”²³

²² Uludağ, a.g.e., s. 109

²³ Mehmet Dikmen; *İslâmda Kadın Hakları*, Türdav Yay., İstanbul 1994, s. 230

İslâm'ın yayılmasında da peygamber hanımları başta olmak üzere kadın aktif rol sahibidir. Mekkeli bir Hristiyan olan Addâs'ın hidayete ermesi Hz. Hatice'nin onu ikna eden sözlerine bağlı olduğu gibi yeğeni olan Varaka da onun gösterdiği gayretler sonucunda İslâm'a eğilim göstermişti.²⁴

Ashâb-ı Kiram'dan Ebû Mûsa der ki: “Resûlullah'ın ashâbı olan bizlere müşkül gelen hiçbir mesele yoktur ki Hz. Âişe'nin nezdinde ona dair bir ilim bulunmasın.” Yine ashaptan Mûsa b. Talha, “Âişeden daha fâsih (açık ve düzgün konuşan) bir kimse görmedim.” der.²⁵ Nitekim Hz. Peygamber devri kadınlarından bazıları şiir, tıp, neseb ilmi vb. birçok konuda erkekleri geride bırakabilecek bilgi birikimine sahiptiler. Buradan şu anlaşılmaktadır ki, o dönemde bile kadınlara kendilerini yetiştirme ortamları sağlanmış ve ilim konusunda onlara herhangi bir engel koyulmamıştır.²⁶

Doğu kültüründe güvenilmeyen, şüphe duyulan kadına Ebûbekir tarafından tek nüsha haline getirilip muhafaza edilen Kur'ân emanet edilmiştir. Bizzat Resûlullah'ın nezareti altında yazılan bu nüsha, Hz. Peygamberin hanımı olan Hafsa'ya verilmiştir.²⁷

Hz. Peygamber devrinde kadın çekinmeden fikrini söyleyen ve ilmi tenkitler yapan kişidir. Buna hiç de uzağa gitmeden peygamber hanımı olan Âişe'yi örnek gösterebiliriz. Hz. Âişe, kendisine ulaşan rivayetleri değerlendirmekte, Kur'ân ve sünneti esas alarak bunlardan yanlış ve eksik olanları düzeltmektedir. Örneğin Hz. Ömer'in “ *ailesinin ağlaması sebebiyle ölünün azap çekeceği* ” ve Ebû Hureyre'nin “ *uğursuzluk üç şeydedir; evde, kadında ve atta* ” şeklindeki rivayetlerine itiraz etmiş,

²⁴ Muhammed Hamîdullah; *İslam Peygamberleri*, İrfan Yay., İstanbul 1993, c. I, s. 169

²⁵ Dikmen, a.g.e., s. 231

²⁶ Vecdi Akyüz; *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdette İslâm*, Beyan Yay., İstanbul 1995, c. IV, s. 280

²⁷ Demirhan Ünlü; *Kur'ân-ı Kerim Tecvidi*, TDV. Yay., Ankara 1993, s. 9

bunu da delillerle ispatlamıştır.²⁸

Tasavvufa geldiğimizde de ilk sûfilerin hiçbirinin “ kadından şeyhe, veliyye, mürşide olmaz.” dediğini görmüyoruz. Tam tersine VIII-IX. asırlarda birçok ermiş hanıma rastlanır ki Zünnûn, Beyazid Bistami ve Şiblî gibi dönemin önde gelen sûfilere bu hanımlardan feyiz almışlar ve bununla iftihar etmişlerdir.²⁹ Yine Rabi'atü'l-Adeviye döneminde pek çok kadın, erkeklerin dahi sohbet şeyhi olup onları uyarmakta ders verip irşad etmekteydiler. Bazen kadınların âlimlerle tartışmaya girip kendilerine ders verdikleri de olurdu.³⁰

b-Ticarete

Bazı kaynaklara göre örf ve adetlerin baskın olduğu Osmanlı Türkiyesinde, örflerin tabii bir neticesi olarak kadın, ticaret yapamaz bu tarz işleri erkekler yapardı. Şehirde satıcı olarak dolaşan kadınlar bohçacıları ve bunlar da bu işi ancak belli bir yaştan sonra yapabilirlerdi.³¹

Oysa İslâm'a göre kadının toplumda, sosyal münasebetlerde erkeklerle benzer pozisyonda olduğu hususlardan birisi de ticarettir. Elimizdeki örneklerden kadının ticarete de yer aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim ticaretle aktif olarak uğraştığı anlaşılan Kayle el Enmâriyye isimli Müslüman bir kadın, alış-veriş konusunda Hz. Peygamberle yaptığı bir görüşmeyi şöyle anlatır: “Resûlullah'a sordum: Ya Resûlullah ben alış veriş yapan bir kadını. Bir malı almak istediğim zaman, almayı düşündüğüm fiyatın altında

²⁸ Bedruddîn Zerkeşî; *Hız.Âişe'nin Sahabeye Yöneltiltiği Eleştiriler*, Trc. Bünyamin Erul, Avrasya Yay., Ankara 2000, s. 71-75

²⁹ Uludağ, a.g.e., s. 45

³⁰ Uludağ, a.g.e., s. 61

³¹ D'ohsson, a.g.e., s. 196

bir fiyat vererek müşteri olurum, sonra almayı düşündüğüm fiyata kadar yavaş yavaş fiyatı artırırım. Bir malı satmak istediğim zaman ise, o mala, satmayı düşündüğüm fiyatın üzerinde bir fiyat isterim, sonra düşündüğüm fiyata ininceye kadar fiyatı indiririm.” dedim. Bunun üzerine Resûlullah bana şöyle cevap verdi. “Ey Kayle, böyle yapma, bir şey satın alacağın zaman, satıcı versin veya vermesin, düşündüğün fiyatı vererek müşteri ol. Bir malı satacağın zaman da, satılsın ya da satılmasın, satmayı düşündüğün fiyatı iste”³². Dikkat edilirse Hz. Peygamber kadına, bu iş sizin işiniz değil şeklinde bir öğütte değil işini hakkaniyetle yapması konusunda bir tavsiyede bulunmuştur. Kayle el Enmâriyye’ye ilaveten aynı şekilde Muleyke Ummu’s Saib el Sakafîyye, Attare diye meşhur olmuş Havle bint Tuveyt gibi ticaretle uğraşan pek çok kadın sayılabilir³³.

Kadınlar, Mekke’nin fethi sırasında pazarlarda da vazife görmüşlerdir. Semra Bintu Nuheyk’il-Esedîyye bizzat Resûlullah (s.a.v.) tarafından Medine’de pazar işlerine bakmak üzere bir nevi zabıta veya denetleyici olarak tayin edilmiş bulunuyordu. Şifâ Bintu Abd’illah da aynı şekilde bir bayan olarak Medine pazarında görevlendirilmişti.³⁴

Bu tarz işlerin günümüzdeki belediye kurumunun başlangıcı, bu işleri yürütenlerin de belediyenin sosyal kurumunda görev yapan insanlar hükmünde olduğu düşünülürse kadının buradaki fonksiyonu daha iyi anlaşılmış olur.

³² Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sâ’d; *et Tabakatu’l Kübra*, Beyrut 1388, c. VIII, s. 312

³³ Akyüz, a.g.e., c. IV, s. 306

³⁴ Hamidullah, a.g.e., c. II, s. 1050

c.Savaşta

Hz. Peygamber(s.a.v.) devrinden günümüze kadar İslam kadını, hem ordulara cesur askerler yetiştirmiş hem de yeri geldiğinde harbe fiilen katılarak büyük faydalar sağlamıştır. Kadınlar hemşire, gözcü, nöbetçi, hastabakıcılık gibi geri hizmetlerin yanı sıra zaman zaman da bizzat askerlik görevine katılmıştır. İbn Kayyım, kadınlarla beraber savaşmanın ve onların yardımına başvurmanın cevazına işaret eder³⁵. Örneğin Umm Suleym ve Umm Haram adlarındaki iki kız kardeş, girilen savaşlarda hiçbir farkı bulunmaksızın silah kullanıp vuruşanlar arasında aktif rol almışlardır.

Yine Resulullah'ın halası Safiyye, bir defasında şair Hassân b. Sâbit'in Fari'deki köşkünde bulunuyordu. Beni Kurayza Yahudilerinin ileri gelenlerinden Gazal b. Semevi' el'in kumandası altında on kişilik bir Yahudi birliği gelip köşkü oka tuttular ve içeriye girmeye çalıştılar. İçlerinden birisi içeri girmek istedi. Safiye, Hassân b. Sâbit'e düşmanı öldürmesi gerektiğini söyledi. Hassân b. Sâbit'in –Ey Abdul Muttalib'in kızı, vallahi sen de iyi bilirsin ki ben gücü dilinde olan kimselerdenim, demesi üzerine Hz. Safiyye düşmanı kendisi öldürmüştür.³⁶ Bazı Müslüman kadınlarsa gerektiği zamanlarda takılarını devlete vermek suretiyle İslam ordusuna maddî destekte bulunmuştur³⁷. Örneklerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber devrinde kadınlar savaşlarda da erkekler gibi aktif görev almışlardır.

³⁵ İbn Kayyım el Cevzî; *Resulullah'ın Yaşadığı İslam*, Pınar Yay., İstanbul 1989, c. III, s. 206

³⁶ Hamîdullah, a.g.e., c. II, s. 1050

d-Topluluk ve cemaatte

Kadının sosyal haklarından birisi de cemaattir. Günümüz İslâm anlayışında kadın, toplum ve cemaatten uzaklaştırılmış olmasına rağmen, bu uygulama İslâm'a uygun değildir.

İslâm'da inanmak ve inandığı dinin ibadethanesine gidip ibadet edebilmek kişinin en temel haklarından bir tanesidir. Asr-ı saadette bunu bilen Müslümanlar kadın erkek ayırım yapılmaksızın camilere gittikleri gibi kadınlar toplu ibadetlere de iştirak etmişlerdir. Medine'de ilk kılınan cuma namazındaki cemaatin çoğunu kadınlar ve çocuklar teşkil ediyordu.³⁸ Kadınlar camilerde kılınan cemaat namazlarına katılırlar, arkadaş ve yakınlarını ziyaret ederler özetle dışarıda her türlü işle meşgul olurlardı.³⁹ Hem dînî hem de sosyal yönü bulunan Ramazan ve Kurban bayramı kutlamaları Asr-ı Saadette musallâ denilen bir alanda kadın ve genç kızların katılımıyla kılınan bayram namazlarıyla başlardı.⁴⁰ Sosyal ilişkilerde de durum bundan farklı değildi. Ashab-ı Kiramdan Ebû Üseyd es-Sâidî düğününün gecesi Resûl-i Ekrem ve Ashab'dan diğer dostlarını evine davet etmiş, hanımı yapmış olduğu şerbeti Peygambere ve misafirlerine bizzat ikram etmiştir.⁴¹

İnsanlar bir arada yaşadıkları içindir ki giyim, tavır vs. gibi konularda düzenlemelere gidilmiştir. Peygamber devrinde erkeklerin kadınları rahatsız ettiklerini fakat O'nun kadınları sosyal hayattan tecrit etmek yerine erkekleri ikaz ettiğini,

³⁷ Akyüz, a.g.e., c. IV, s. 307

³⁸ Kandemir, a.g.e., s. 354

³⁹ Hamidullah, a.g.e., c. II, s. 1050

⁴⁰ İbrahim Sarıçam; *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2004, s.323

⁴¹ Dikmen, a.g.e., s. 209

davranışlarına çeki düzen vermelerini istediğini görüyoruz. O, Medine sokaklarında oturup sohbet eden erkeklere “ bakışlarını indirmelerini ve başkalarını rahatsız etmekten sakınmalarını” emreder.⁴² Kur’ân da O’nu teyid eder mahiyette Nûr Suresinde kadın erkek ayırımı yapmadan şu ikazda bulunulmuştur: “*Ey Muhammed mü’min erkeklere söyle: gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar. Bu onların arınmasını daha iyi sağlar... Mü’min kadınlara da söyle: gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar...*”⁴³ İnanan kadınları huzursuz edenlerin cezalandırılacağı da yine Kur’ân’da geçmektedir⁴⁴. Bu örneklerle dayanarak sonradan ortaya çıkan haremlilik-selamlık durumunun yine kadını bütünüyle avret ve korunması gerekli bir nesne olarak gören geleneksel anlayışın etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir.⁴⁵

Görülüyor ki İslam, kadını dört duvar arasına hapsetmemiştir. Peygamber devrinde kadın hemen bütün toplumsal faaliyetlere etkin biçimde katılmıştır. Sonradan koyu hale getirilen uygulamayı İslam’a mal etmek ciddi bir haksızlık olmaktadır.

III-SİYASETTE KADIN

Erkek hâkim kültürlerle göre; erkekler doğal olarak daha güçlü ve akılcıdırlar. Bu özellikleri dolayısıyla da egemen olmak ve hükmetmek hakkı onlara ait olmaktadır. Kadınlar zayıf, akıl ve rasyonel yetenekler açısından yetersiz, duygusal bakımdan da daha dengesiz oldukları için güvenilmezdir. Bu nitelikler de onun doğal olarak siyasal

⁴² Akyüz, a.g.e., IV, s. 355

⁴³ Nûr: 24/30-31

⁴⁴ Ahzâb: 33/60-61

⁴⁵ Mustafa Öztürk; *Kurân’ı Kendi Târihinde Okumak*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2004, s. 125

alanın dışına itilmesini gerektirmektedir. Kadın her halükarda idare edilip yönetilmesi gereken eksik bir varlıktır.⁴⁶

Fakat Asr-ı Saadete gittiğimizde durum ve kadına karşı tavır bundan çok farklıdır. Hz. Peygamber devrinde kadın, dönemin koşullarında siyasette aktif rol oynamaktaydı. Pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da ön plandaydı. Buna biatleri örnek gösterebiliriz. Biat'ı, yönetici ile yönetilen arasında yapılan seçim veya bağlılık taşıyan bir akit⁴⁷ olarak kabul edersek Hz. Peygamberin kadınlarla yaptığı biatın ne derece önemli olduğunu, dönemin devletinde kadın erkek ayırımı yapılmadığını ve yöneticiyi seçmede kadının da söz hakkı bulunduğunu görmüş oluruz. Bu doğrultuda Abdurrahman b. Avf Hz. Ömer'in ölümünün ardından halife adayını belirlemek amacıyla Medine halkının dolayısıyla kadınların da fikirlerine başvurmuştu. Nitekim Hz. Peygamber'in hanımları, halifelerin, valilerin, ilim adamlarının ve ihtiyaç duyan herkesin başvurduğu kişiler olarak toplumda hayati bir öneme sahip olmuşlardır.⁴⁸

İslâm'da kadın, seçen olduğu kadar seçilen konumundadır. Bir âyet-i kerîmede, emr bi'l-maruf nehy ani'l-münker (iyiliği emretmek kötülükten vazgeçirmeye çalışmak) den bahsedilmektedir.⁴⁹ Bu, mü'min erkekler gibi mü'min kadınların da yerine getirmesi gereken bir görevdir. Devlet başkanlığı da dahil olmak üzere siyaset, bu işi yurt çapında millet adına yapmak olarak düşünülürse, bu görevi ehliyet sahibi olan her kadın da yapabilir. Sebe melikesi olan Belkıs bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim bazı âlimler buna dayanarak kadının devlet başkanı olabileceğini

⁴⁶ Fatmagül Berktaş; *Tek Tanrılı Dinler karşısında Kadın*, Metis Yay., İstanbul 1995, s. 26-27

⁴⁷ Sarıçam; a.g.e., s. 34

⁴⁸ Rıza Savaş; *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, Gelenek Yay., İstanbul 2004, s. 229

⁴⁹ Tevbe: 9/67

düşünmektedirler.⁵⁰

İslâm kadınının idari ve siyasi davranışlarına, Ebû Tâlib'in kızı Ümmi Hânî'nin Mekke'nin fethi gününde müşriklerden birine eman (can güvenliği) vermesini de gösterebiliriz. Hz. Peygamber Ümmi Hani'nin vermiş olduğu bu emanı kabul etmiştir.⁵¹ Kadınlara verilen mehir miktarının kısılması konusunda camide Hz. Ömer'e karşı çıkan kadın, erkeklerle yeri geldiğinde tartışıp hakkını arayabilen, onların yanlışlarını ortaya koyan muhalif İslâm kadının güzel bir örneğidir.⁵² Bir başka örnekte de Cemel vakasında ordunun önünde bulunmak suretiyle doğrudan siyasete katılan Hz. Âişe'yi görüyoruz.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, İslâm'da kadın ehliyeti olduğu sürece siyasete katılmakta, tarih boyunca siyasetle uğraşan, orduları ve devletleri idare eden kadınlara İslâm âleminde de rastlanmaktadır. Nitekim Kirman Müslüman Kutluk devletindeki Kutluk Türkan Hatun ve Şafvât Al-Dîn Padişah Hatun buna bir örnektir.⁵³

Dolayısıyla akıl, irade, yetenek sahibi ve dirayetli olan kadının hiçbir konuda erkekten geri kalmayacağı bilinmektedir. Nice becerikli, yetenek ve ilim sahibi kadın vardır ki, alanında temayüz etmiş ve takdir görmüştür. Nice beceriksiz ve yeteneksiz erkek vardır ki, erkek oluşu ona hiçbir fayda sağlamamıştır.

⁵⁰ Savaş, a.g.e., s. 272

⁵¹ El-Cezvi İbn Kayyim; *Resullullah'ın Yaşadığı İslam*, Pınar Yay., İstanbul 1989, c. III, s. 431

⁵² Kandemir, a.g.e., s. 301

⁵³ Bahriye Üçok; *Kirman'da Müslüman Kutluk Devletinde İki Kadın Hükümdar*, AÜİFD., 1962, c. IX, s. 83, 88

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM VE KADIN SESİ

İslâm’da kadınla ilgili konulardan birisi onun sesidir. Çalışmamızın asıl konusu da budur. Her bakımdan kadını toplumdan tecrit etmeye çalışan ataerkil anlayış, bu defa onu sesiyle tenkide tabi tutmuş ve dinlemeyi mahzurlu bulmuştur. Bu bakış açısına geçerlilik kazandırmak için de İslâmi terminoloji kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bu konunun çeşitli yönlerden ele alınması gerekmektedir.

A-KONUNUN TERMİNOLOJİK OLARAK ELE ALINMASI

I-Haram-Mübah Kavramlarının Açıklanması

İslâm toplumlarında, pek çok alanda olduğu gibi kadına karşı takınılan olumsuz bakış açısı, kadının sesi içinde geçerlidir. Bu düşünce yapısı dinen meşru bir zemine taşınmak için, kadın sesinin “haram” olduğu gibi çok kati bir terminolojik ifade kullanılarak dinle temellendirilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde amacımız, hukuksal bir hüküm vermek olmamakla birlikte İslam toplumlarının bu terimlere dayanarak yapmış oldukları hatta yapmakta devam ettikleri terminolojik yanlışlığı göstermek ve dolayısıyla meselenin oturtulduğu yanlış zemine işaret etmektir. Bu bakımdan “haram-mübah” ifadelerini açıklamakta yarar görüyoruz.

İslâmî bir kavram olan “ haram” teknik ve hukuki anlamda, Kur’ân ve hadislerle

tamamen yasaklanmış, yapıldığında ceza-hadd gerektiren davranışlar için kullanılır.⁵⁴ Yani haram, Allah tarafından kat'î bir emirle yapılması yasaklanmış şeydir ki; yasağa karşı gelen dünyada şer'î cezalara, ahirette de ilahî azaba maruz kalır.⁵⁵ Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere haramın iki temel özelliği vardır: Birincisi bu, işlenmesi yasak olan öyle bir iştir ki kat'î bir delil ile bellidir. Örneğin, “Hırsızlık yapmayınız.”, “Zina etmeyiniz.”, “Namusa tecavüz etmeyiniz.”, “İnsan öldürmeyiniz.”gibi. İkinci özelliğiye bu eylemi işleyene belli bir cezanın terettüp etmesidir.⁵⁶

Bundan dolayı çoğunluğunu Hanefilerin oluşturduğu bir grup İslam hukukçusu ve usulcüsü, bir fiilin haram hükmünü alabilmesi için hem Kur'ân ayetleri, mütevâtir ve meşhur sünnet gibi sübûtu kesin (veya kesine yakın) bir delilin hem de bu delilin açık ifadesinin bulunmasını şart koşarlar.⁵⁷ Çünkü helal eşyanın aslındadır ve helal haram kılma, yalnız Allah'ın hakkıdır. Cenâb-ı Hak En'âm Sûresi 119. âyetinde bunu açıkça şu şekilde ifade etmektedir: “(Allah) haram olanları size uzun uzun anlatmıştır .” Bu âyet bütün hallerde ve fiillerde umûmidir. Her şeyin aslında helal oluş hükmü yalnız belirli bazı şeylere münhasır değil aksine “ gelenekler ve münasebetler “ adını verdiğimiz ve ibadetlerin dışında olan işleri, hareketleri de içine alır. Allah'ın haram kıldığı ve nehyettiği şeylerin dışındaki her şey de esas olan helal oluşturmaktadır.⁵⁸

Dolayısıyla kadın sesi erkeğe haramdır demek, Allah bundan dolayı azab

⁵⁴ Muhammed Ebû Zehra; *İslâm Hukûku Metodolojisi*, Trc., Abdulkadir Şener, Fecr Yay., Ankara 1997, s. 49; Lois Lamy Farukî; *İslâm'a Göre Müzik Ve Müzisyenler*, Trc. Ü. Taha Yardım, Akabe Yay., İstanbul 1985, s. 11

⁵⁵ Yusuf el-Karadavi; *İslam'da Helal ve Haram*, I.I.F.S.O., Kuveyt 1980, s. 21

⁵⁶ A. Hamdi Akseki; *İslâm Dini*, D.İ.B. Yay., Ankara 1977, s. 109, Fahrettin Atar; *Fıkıh Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1998, s. 126

⁵⁷ İlmihal; Heyet, Divantaş Yay., İstanbul 2000, c. I, s. 174

⁵⁸ Karadâvi, a.g.e., s. 31

edecektir manasına gelmektedir. Bu ise akılla değil nakil ile bilinir. Dini hükümler, ya nassa ya da nass üzerine kurulan kıyasa bağlıdır. Nasstan gaye Hz. Peygamber’in sözü ve hareketiyle sabit olan hükümlerdir. Olumsuz bir hüküm yoksa yapılan iş mübahlar arasında kalır.⁵⁹ Bu yüzden Ashap, hüküm verme konusunda son derece hassas davranmış, bir konunun hükmü sorulduğunda Allah’ın hudutları belli olduğundan, ellerinde o şeyin haram olduğuna dair herhangi bir kat’î delil yoksa ve durum şayet olumsuzsa en çok, “kerih görüyoruz, hoş karşılamıyoruz ” demekle yetinmişlerdir.⁶⁰ Fakat bu hassasiyet yerini zamanla bir gelişi güzelliğe bırakmıştır.

Mübah ise sözlükte “açığa çıkan, açıklanan, serbest bırakılan şey” demektir. Dini bir terim olarak ise Şâri’in (kanun koyucunun) mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiilleri ifade eder. Mübah yapılması veya terk edilmesi yönünde herhangi bir şer’î –dînî- yükümlülüğün bulunmadığı konumu ifade eder. Bir fiilin şer’î hükmü konusunda herhangi bir açıklama yoksa “Hakkında açık hüküm bulunmayan eşyada asl olan ibâhadır.” ilkesi gereğince o fiilin mübah olduğuna dair hüküm verilmesi gerekir. Örneğin oyun, eğlence mübah davranışlar arasındadır. Fakat bunlar adet ve alışkanlık haline getirilip aşırı boyutlara ulaşırsa o zaman mekruh veya haram olmaktadır.⁶¹

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki: Kadının sesi konusunda ne Kur’ân’da nede mütevâtir veya meşhur sünnette hiçbir yasakla karşılaşmıyoruz. Bizce bu olsa olsa İslam toplumlarında bulunan ahlakî yorumların ve kültürel zihniyetin kendilerine geçerlilik sağlayabilmek için dini bir kavramla adını koyup yer saptama eğilimlerinin bir sonucu ve bilgi yetersizliğinden kaynaklanan bir kargaşadır.

⁵⁹ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 681

⁶⁰ İlmihal, c. I, s. 176

⁶¹ İlmihal, c. I, s. 169-171

II-Kadın Sesine Klasik Din Anlayışıyla Yaklaşım

Kadın sesi konusuna geleneksel din anlayışıyla bakmadan önce bu anlayışa zemin hazırlayan, İslam toplumlarında kadına dair olan geleneksel, ataerkil, dînî ataerkil yaklaşıma da girmek zorunda olduğumuzu düşünüyoruz. Çünkü birçok bilim dalında olduğu gibi ses konusunda da kadının konumunu belirlemede bu söylemlerin çok önemli bir faktör olduğu kanaatindeyiz.

İslâm dininde erkek ve kadının ilâhi emirlere muhatap, Allah'ın koymuş olduğu yasaklarda eşit, meşrû olan her durumda hak sahibi olduğu bilinmekteyken bizim bu konuyu özellikle kadına ayırmamız başlı başına bir çelişki ve ayırım olarak karşılanabilir. Bizim burada kadın sesini ele almamızın nedeni, dînî olsun din dışı olsun mûsikînin her alanında icrâ sahiplerinin erkekler olarak belirlenip, kadınların ayrı bir muameleye tâbi tutularak direk saf dışı bırakılmasıdır. Çünkü meşrû ortam ve şartlar gerçekleştiğinde bile kadın sesine farklı bir muamelede bulunmaktadır. Bu ayırımın sebeplerinden birinin, sadece bu konuda değil, her konuda kadına karşı yürütülen önyargı, oturmuş geleneksel kültürel yapı ve bu yapıdan gelen ataerkil dini söylemler olduğunu düşünüyoruz. Bu şekilde konuya, farklı fakat gerçeklik boyutu olan bir yönden de yaklaşarak açıklık getirmek istiyoruz. Bu konu aslında önemli ölçüde kültürel ve ahlakî alana girdiği için konunun anlaşılmasında bize kolaylık sağlayacak kadına karşı takınılan kültürel tavırdan bahsetmek durumundayız.

Hangi milletten olursa olsun tarihte kadının durumuna şöyle bir göz attığımızda hiç de iç açıcı bir durumla karşılaşmıyoruz. Örneğin İngiltere ve pek çok Batı ülkesinde kadın ilk günahın işlenmesine sebep olan ve böylece insanlığın felaketini hazırlayan bir

şeytan, İncil'e bile el süremeyen murdar bir varlıktır.⁶² İsrâil hukukunda da ailede erkek mutlak hakimken, kızlar babalarının evlerinde bile hizmetçi gibidirler.⁶³

Arabistan'a geldiğimizde kadın çoğu haktan mahrum olduğu gibi, erkeğin şehvetini tatmin vasıtası olarak sayılırdı. İnanma, izzet-i nefis gibi insani ve manevi değerlerde bile kadın erkekten aşağı kabul edilirdi.⁶⁴ Erkek merkezli cahiliye toplumu içerisinde kadın ikinci derecede bir yere sahipti. Zaman zaman kadın, hayatı bile önemsiz sayılabilecek kadar değersizdi. Bu toplumda genel olarak katı bir pederşahilik mevcuttu.⁶⁵

Ataerkil kültüre bir de ataerkil dini söylem eklenince durum iyice ağırlaşmaktadır. Bırakın İslâm gelmeden önceki ve geldiği dönemdeki toplumsal durumu günümüzdeki çoğu müslüman erkek bile zamanın fitne zamanı olduğunu ve kadının zaruri durumlar söz konusu olmaksızın evden çıkmaması ve İslâm'a hizmetinin eviyle sınırlı kalması gerektiğini savunmaktadır.⁶⁶ İçinde bulunulan zamanın fitne zamanı olduğu ve kadının korunması gerektiği düşüncesi bir yana, işin özünü yakalayan İslamcı yazarlardan biri görüşlerini şöyle ifade etmektedir, “ Bütün fitneler bir yana kadın fitnesi bir yana... Neden öyle? Çünkü kadın fitnesi öyle bir fitnedir ki, o kendini sadece teşhir eder, sana fiilen ısrarda bulunmaz. Onun ısrarı, zorlaması, senin içindeki duygularını isyana sevk etmekle, tahrikle olur. Seni nefsinle şeytanınla baş başa bırakır. Azdırdığı nefis ve şeytanın, onun adına sana öyle bir musallat olur ki, o geçip gider ama, sen kendini kurtaramazsın. İsyân ettirdiği hislerin seni otomobil çarpmışa döndürür, ne

⁶² M, Raif Ogan; *İslam Hukûku*, Alkaya Yay., İstanbul 1956, s. 71

⁶³ Bekir Topaloğlu; *İslam'da Kadın*, Rağbet Yay., İstanbul 2001, s. 25

⁶⁴ Topaloğlu, a.g.e., s. 27

⁶⁵ TDVİA., M. Âkif Aydın; “Kadın”, Heyet, TDV. Yay., İstanbul 1989, c. XXIV, s. 87

⁶⁶ Öztürk, a.g.e., 184

yaptığını bilemez hale gelirsin...⁶⁷

Fakat İslâm tarihinde bol miktarda ilime hizmet eden, büyük âlimlere ders ve icâzet veren, sırf bu amaç için diyar diyar gezen kadın âlimlere rastlamaktayız. Arkasından -özellikle ilim alanında kısırlaşan dönemde- şöyle bir söylem karşımıza çıkıyor: “Kadın evden iki şey için çıkabilir: Biri evlenip giderken, ikincisi ise kabre giderken.”⁶⁸

İslâm topraklarında Müslümanlar arasında şahit olduğumuz, kadını aşağılayıcı düşünce ve bakış açılarının birçoğu hatalı atasözlerini de ortaya çıkarmıştır. “Elinin hamuruyla erkek işine karışma, kadın erkeğin elinin kiridir, erkeğin şeytanı kadındır.” vs.⁶⁹

Ataerkil dini söylem de İslâm’ın en temel kaynağı olan Kur’ân’dan ziyade birinci dereceden muteber sayılan hadis musannefâtı başta olmak üzere kadın ve aile konusunu işleyen klasik İslâmi kaynakların tümünde yer alan yanlış aktarımlardan beslenmektedir. Bu rivâyetlere göre kadın, Hz. Peygamber’in bıraktığı en büyük fitnedir. Kadın hem aklen hem dinen eksiktir, kadın avrettir, kadın kocasından izinsiz dışarıya çıktığında her şeyin laneti onun üzerinedir, cehennemdekilerin çoğu kadındır, kadın Allah’a tam anlamıyla kulluk etmeye engeldir, kadın baştan çıkarıcı ve ayartıcı bir varlıktır, vb..⁷⁰ Yine pek çok ahlâk kitabı, İslâm’ın kadınlara tanıdığı hakları engellemek için uydurulmuş hadis rivâyetleriyle doludur. Bu kitaplarda kadın her hakkından mahrum

⁶⁷ Ahmed Şahin; “Kadının Fitnesi Üzerine Düşünceler”, Zaman, 5 Temmuz 1993, Berkay, a.g.e., s.156,157) 48-66)

⁶⁸ M. Emin Özaşar; *Hadis ve Kültür Yazıları*, Kitabiyât Yay., Ankara 2004, s. 99

⁶⁹ Çelik, a.g.e., s. 11

⁷⁰ Bu rivayetlerin kaynakları hakkında bkz. A. Osman Ateş; *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yay., İstanbul 2000, s. 45 vd.

bırakıldığı gibi, ”kız evladın ya er koynunda ya yer koynunda” gömülmesinin hayırlı olduğu ifade edilmektedir.⁷¹

Önceki satırlarda ifade ettiğimiz bu çifte standartlı düşünce, bir kısmı hiçbir kritiğe ihtiyaç duymayacak kadar asılsız, bir kısmıysa râvilerin ekleme, çıkarma ve te’vîl gibi tasarruflarından kaynaklanan hataların ⁷² bir sonucu olduğu kadar klasik ahlâk ve ilmi hal kitaplarından da kaynaklanmaktadır. Bu kitaplarda varolan ahlâkî ve dînî düşünce standartları gündelik hayata pratize edildiğinde bırakın kadını bütün hayatı emir ve yasaklardan oluşmuş bir kitaba çevirmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri de kadının akıl ve düşünceden ziyade bedensel arzuları hatırlatan bir varlık olarak algılanmasıdır. Fakat algıdaki bu yanlışlık bir kadına en başta insan gözüyle bakamayacak kadar zayıf bir düşünce yapısına değil bizzat kadının şahsına atfedilmektedir. Gerçi Carcinus’un kısa fakat özlü bir biçimde zikrettiği gibi, “Kadınlar için kötü sıfat aramaya ne gerek var? Bir kadın işte.” demek yetmiyor mu?⁷³

Konu kadın sesine geldiğinde, kadının günlük hayattaki toplumsal ilişkilerde konuşurken edineceği üslup, takınacağı tavra bile tefsir kitaplarımızda yer ayrıldığını görüyoruz. Ünlü tefsirci Zemahşeri Keşşâf’ında şöyle diyor, ”Şüphe ümidinden uzak, ciddiyet ve sertlikle, kırıtmadan ya da sert fakat münasip bir sözle konuşun.”⁷⁴ İbn-i Abbas da aynı şekilde “yabancıyla konuşurken seslerinizi yumuşatmayınız. Kavl-i maruf ile konuşunuz.” yani doğru ve şüphe uyandırmayacak tarzda, demektedir.⁷⁵ Günümüz

⁷¹ Beyza Bilgin; “İslamda ve Türkiye’de Kadınlar”, AÜİFD., Ankara 1997, c. XXXVI., s. 30

⁷² Bu rivayetlerin tahlil ve tenkidi için bkz. Ateş, a.g.e., s.45 vd., H.Şefkatli Tuksal; *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İz düşümleri*, Avrasya Yay., Ankara 2000, s. 51 vd.

⁷³ Jülide Sevim; *Tanrının Sesi Kadın*, Metis Yay., İstanbul 2001, s. 56

⁷⁴ Ebu’l-Kasım Mahmud b. Ömer Zemahşeri; *Tefsîru Keşşâf*, Beyrut 1947, c. III, s. 537

⁷⁵ İbn Abbas; *Tenvîru’l-Mikyas Min Tefsîr-i İbn-i Abbas*, Mekke tsz., s. 353

yazarlarından bazıları da “İslâm kadının sadece ciddi, anlaşılır, erkeğe şehvet yönünden ümit vermeyen ve erkeği teşvik etmeyen bir tarzda konuşmasına izin verir.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.⁷⁶

Hacer el-Heytemî kadın sesi konusunda, şu bilgileri ulaştırmaktadır: “İster câriye olsun ister hür kadın olsun, ister fitne fesat çıkma endişesi bulunsun ister bulunmasın yabancı kadın sesi namahremdir. Şafîilikte üstün olan görüş bu şekildedir. ” el-Azra’î, kadın sesinin namahrem olmaması, müğanniyelerin yaptıkları gibi nağmeli bir şekilde çıkmaması, eğile büküle söylenmemesi halindedir, demektedir. Kadı Ebû Tayyib ise işi iyice ileri götürerek perde arkasından dahi kadın sesi dinlemenin haram olduğunu belirtmiş ve bu hususta âlimler arasında ihtilaf olmadığını iddia etmiştir.

Kurtubî, kadının bedeninin güzelliğine bakmaktan ise nağmeli sesini dinlemekten fitne ve fesat daha çabuk zuhur eder, diyerek görüşünü belirtmiştir. Yine İbnü’l-Hacer, el-Azrâî, müğanniye fitne unsuru olmasa bile onlardan dinlenen ğına insanı başkalarıyla fitneye düşüreceği için kadın sesi avrettir.” demişlerdir.⁷⁷ Bu ihtiyat prensibini Katip Çelebi Mîzanü’l Hakk adlı eserinde şöyle ifade etmiştir: “...İmdi, teganni konusunda zararlar yarar bir araya toplandı. Haslar hassına yararlı, lakin kamuya manevî zararı üstün olduğundan, yüce şeriat usulüne göre, bir konuda tehlike ile ibâha bir araya gelse, tehlike tarafının üstün tutulması temel kaidedir. Bu temele dayanarak yüksek tabakanın yararlanmasına bakmayıp kamuyu zarardan korumak için yasak kılındı...”⁷⁸

Fakat küçük bir kıyas yapılırsa bu görüş doğrultusunda, hayattaki pek çok şeyin

⁷⁶ Çelik, a.g.e., s. 35

⁷⁷ El-Heytemî İbn Hacer; *Keşfü’r Ruâ’ an müharremâti’l-lehv ve’s-semâ*, Kahire 1356, s. 26

⁷⁸ Katip Çelebi; *Mîzan ’ül Hakk fî İhtiyari’l Ahakk*, Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s. 31

yasaklanması gereği doğmakta insanın hareket alanının iyice daralması durumu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kadın sesinin bizzat kendisi fitne unsuru olmasa bile bu sestən çıkan nağmenin farklı durumlara sebep olabileceği düşünülerek tabiri caizse, hırsızın hiç mi günahı yok tarzında yine ev sahibi suçlu ilan edilmektedir. Bazı hukukçulara göre de Kur’ân okumak şeklinde de olsa, kadınları coşkulu ve nağmeli olarak okumakta iken seslerini işitmek haramdır. Çünkü bunda fitneye sebep olma ihtimali vardır.⁷⁹

Şunu ifade etmek gerekir ki burada amaç, kadın-erkek eşitsizliğini vurgulamak değil fakat konuya bir bakış açısı getirmesi bakımından çifte standartlı bu düşünce yapısının kadın sesi konusunda da ne derece ön planda olduğunu göstermektir. Fitne korkusuna karşı ikazlar hep kadına yöneltilmekte uygunsuz konuşmak ve fitne çıkarmak sanki kadının uzmanlık alanına giriyormuşçasına hedef o seçilmektedir.

Evet, aynen bu şekilde kadının “fitne” yaratma özelliğinin olduğu düşünülmekte ve böylece onun toplumsal alanda denetlenmesine, sınırlanmasına, var olan medeniyet ilerledikçe de doğacak haklarının, konumunun kısıtlanması ve yok sayılmasına gerekçe hazırlanmaktadır. Fakat erkek söz konusu olduğunda böyle bir korku ve ihtimal ortadan kalkmaktadır. Çünkü “Ataerkil söylemde fitnenin öznesi kadın nesnesi ise erkektir. Bunun sebebi gayet açıktır; zira ataerkil dînî söylemde ırz, namus ve iffet gibi ahlakî değerler kadının hanesine kodlanmıştır.”⁸⁰

Görüldüğü üzere kadın sesine haram derken gerekçe olarak “fitne ihtimali” verilmekte bundan farklı olarak ne Kur’ân’dan nede hadisten delil getirilmemektedir. Genel kanaat ”kadın sesi namahrem değildir, yeter ki fitneye düşme endişesi

⁷⁹ Vehbe Zühayli; *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, Feza Yay., İstanbul 1994, c. I, s. 461

⁸⁰ Öztürk, a.g.e., s. 184-185

bulunmasın” şeklindedir. Fakat her halükarda yollar fitneye çıkmaktadır.

III-Âyet ve Hadislere Göre Kadın Sesi

İslâm’ın temel kaynağı Kurân’ı Kerîmdir. Dolayısıyla herhangi bir konu, mevzu bahis olduğunda öncelikle Kurân’a başvurulmalıdır. Şayet aradığımız konunun hükmü, yoruma yer bırakmayacak şekilde onda yer alıyorsa o konuda diğer bir kaynağa ihtiyaç kalmamış demektir. İçki, kumar ve zinanın hükmü gibi...⁸¹

Konumuzla ilgili olarak Kur’ân’ı incelediğimizde açık bir beyanın mevcut olmadığını görüyoruz. Fakat Hz. Peygamber’in hanımlarına yönelik bazı emirler mevcuttur. Bir ayette: *“Ey Peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah’tan) korkuyorsanız, sözü (yabancı erkeklere karşı) yumuşak söylemeyin ki kalbinde hastalık bulunan kimse kötü ümide kapılmasın. Güzel ve münasip sözler söyleyin.”* buyrulmaktadır.⁸² Esasen mahrem olmayan erkek ve kadınlarla kalpte şüphe uyandırmayacak şekilde konuşmak her müslümana yöneltlen bir emirdir. Bununla birlikte peygamber hanımları özel bir konuma sahip olduklarından ayrıca bir hitaba tabi tutulmuşlardır.

Diğer bir âyet de şöyledir: *“...Peygamber hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin”*.⁸³ Bu hitâbın doğrudan doğruya peygamber hanımlarına yönelik olduğu açık olmasına rağmen, sonraki dönemlerde bütün ümmetin kadınlarına teşmil edilmiş farklı ve zaman zaman da pek de tutarlı olmayan yansımaları ortaya çıkmıştır. Çarşıda, pazarda, sokakta, dolmuşta birbirini gören ve hatır soran

⁸¹ Mâide: 5/90

⁸² Ahzâb: 33/32

⁸³ Ahzab: 33/53

insanların evlerine misafir olduklarında kendilerini ayrı odalarda oturmak zorunda hissetmeleri gibi...⁸⁴

Bu ayet kadın sesinin perde arkasından dinlenilmesi gerektiği konusunda dayanak olarak gösterilmektedir. Fakat bu hitap doğrudan peygamber hanımlarına yönelik olmakla birlikte doğru anlaşılabilmesi için dönemin mimârî yapısına bakmayı da gerektirmektedir. Zira o döneme baktığımızda insanların ağaç bulunmaması sebebiyle kapı işlevini görmesi için kilim ve perde gibi nesneler kullandıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla perde ifadesinin kapı kelimesiyle eşdeğer olduğunu söyleyebiliriz.⁸⁵ Nitekim yeri geldiğinde at sırtında savaşıyor ve heran her konuda fikir danışılabilen peygamber hanımları için perde arkası görüşmeler bir tezat oluşturmaktadır. Fakat Kur'ân'ın, çoğunluğu bedevî olan bir topluma indiği, görgü kurallarına varıncaya kadar bu insanlarla ilgilendiği unutulmamalıdır. Ve -belki şuan bizler için gerekli olmayan- bu ikazları onlara yapmak zorunda olduğu da dikkate alınarak ayetler değerlendirilmelidir.

Konumuza dair özellikle mûsikî aleyhine delil olarak kullanılan Lokman Sûresinin altıncı ayeti de nüzul sebepleri açısından bizi ilgilendirmektedir. Âyet şöyledir: *“Bayağı insanlardan kimileri de vardır ki, Allah yolundan bilmeyerek saptırmak ve onu eğlence yerine tutmak için boş sözü satın alır, işte bunlara mühîn bir azap vardır.”* Âyette geçen lehv; oyun, eğlence, insanı hayırlı ve faydalı işlerden alıkoyan herhangi batıl şey, lehvelhadis ise asılsız uydurma sözler, insanı hayırlı lüzumlu işlerden geri bırakan tegannilerdir, oyunlardır.⁸⁶ Lehve'l hadisin ğına (şarkı)

⁸⁴ Öztürk, a.g.e., s. 126

⁸⁵ Nusret Çam; *İslâm'da Sanat Sanatta İslam*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 104-105

⁸⁶ E.Hamdi Yazır; *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Zehraveyn Yay., İstanbul tsz., c. VI, s. 267

olduğu konusunda İbn Abbas, İkrime ve Sa'id İbn Cübeyr'e dayandırılan rivayetler vardır. Fakat bu rivâyetler zayıf, âhad haberlerdir.⁸⁷ İbn Arabi de: “ Bu konudaki rivâyetlerin hiçbiri doğru değildir. Çünkü bunların râvilerine güvenilmez. En doğrusu, âyetteki lehve'l-hadis'in batıl söz, gevezelik anlamına geldiğidir.” demektedir.⁸⁸ Hasan Basri bu sözü şöyle tefsir etmektedir: “ Allah'ı anmak ve O'na ibadet etmekten alıkoyan gece eğlenceleri, maskaralıklar, piyesler, komediler, masallar, hikâyeler, şarkı, türkü vs.dir ”⁸⁹ Kurtubi ise şöyle tefsir eder: “ Bu lehv'den kastolunan, şarkıcılığı meslek edinenler ve bunlara saygı besleyenlerdir ki o şarkı nefisleri duygulandırır, behimi arzuları kamçılar, raks'a sevkeder. ”⁹⁰ Mahhul'sa boş sözü “şarkıcı kızlar” olarak tefsir eder.

Katade'nin satın almak kelimesini yorumlayışı da yukarıdaki cümleyi tamamlar niteliktedir. O'na göre : “ Satın almak harcama yapmak anlamında değildir. Fakat bir kişinin dinlemesi satın alması demektir.”⁹¹

Bu duruma göre, bu sözün kapsamına girmek için ille de bir şarkıcı satın almaya gerek yok. Genel veya özel herhangi bir yerde bir bedel vererek veya vermeyerek dinleyen kişi bu hükme dahil olur.⁹² Fakat bulunduğu siyâka (sözgelimine) bağlı olan âyet, boş laflara dalarak Kur'ân dinlemeyen inatçı, kibirli kafirlerin durumunu canlandırmaktadır. Bu âyetteki “yeşterî” kelimesi ise, para ile satın almak değil hareket ve davranışlarla boş sözleri satın alıp, hikmetli sözleri bırakmak anlamındadır. Hikmetli

⁸⁷ Alaaddîn Ali b. Muhammed Hazin; *Lubâbu't-Te'vîl fi Maâni't-Tenzîl*, Mısır 1317, c. III, s. 402-403

⁸⁸ Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh İbn'ul Arabî; *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Mısır 1331, c. III, s. 1482

⁸⁹ Ebu'l Fazl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud Alûsi; *Ruhu'l Maâni*, Beyrut 1417, c. XII, s. 99

⁹⁰ Alûsi, a.g.e., c. XII, s. 99

⁹¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Ensari Kurtubi; *Câmi'li Ahkâm'il-Kur'ân*, Kahire 1364, c. XIV, s. 53

⁹² Kemal Solak; *İslâm'da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yay., İstanbul 1974, s. 129

sözler okunurken bunu dinlemeyip boş lafları dinleyen kimse boş lafı satın almış olur. Aynı bunun gibi, açıklanan hidayete gelmeyip sapıklıkta kalan da delaleti satın almış demektir. Nitekim bu Bakara Sûresinde şu şekilde ifade edilmektedir : “ *Onlar hidâyet karşılığında dalâleti satın aldılar; ticaretleri kâr etmedi, doğru yolu da bulamadılar.*”⁹³ Görüldüğü üzere âyette münafıkların dalâleti hidâyete tercih ettikleri anlatılmakta böylece bu alışverişin manevî olduğu ortaya çıkmaktadır. Lehve’l hadisi de satın almak böyledir.

İçeriğine müzik alındığı takdirde de lehve’l hadis müziğin hikmetlisi değil şehveti tahrik eden, insanı günahlara kışkırtan müzik olmaktadır. Fakat lehve’l hadis şarkı manasına gelseydi Hz. Peygamber bu âyetin inişinden sonra şarkı dinlemezdi. Çünkü bu âyet Mekke dönemi ortalarında inmiştir. Oysa Hz. Peygamber Medine döneminde şarkı dinlemiştir.⁹⁴

Bu yorumları âyeti her yönden daha iyi anlayabilmek için vermeyi uygun gördük. Fakat asıl olarak bu âyetin sebep-i nüzulünde deniliyor ki: Nadr İbni Haris ticaretle Farise gidiyor, Acemlerin hikâyelerini, efsane kitaplarını getiriyor ve bunları Kureyşe okuyarak “Muhammed size Ad ve Semud hikâyeleri söylüyor gelin ben size Rüstemin, İsfendiyarın, Kısraların hikâyelerini anlatayım.” diyordu. Bu şekilde pek çok kişinin Kur’ân dinlemesine mani oluyordu. Bunun dışında güzel bir “hânende” câriye almış, birini Müslüman olacağını işittiği zaman onu alıp câriyesine: ”haydi bunu yedir, içir ve şarkı söyleyiver” diyerek, bu şekilde eğlendirip: “gördün ya bu, Muhammedin çağırdığından namazdan, oruçtan, onun önünde çarpışmaktan daha iyi değil mi?”

⁹³ Bakara: 92/16

⁹⁴ Süleyman Ateş; *İslâm’da Güncel Tartışmalar*, Yeni Ufuklar Yay.,İstanbul 2002, s. 345

dermiş. Yani bu âyet kayne satın alıp, müslüman olmak isteyen kimseleri ona götürerek yedirip, içirip şarkı ile eğlendiren Nadr b.Hâris hakkında nazil olmuştur. Başka bir rivâyete göre de inananlara kötü söz söyleyerek teganni eden câriyeler besleyen İbn Hatal hakkındadır.⁹⁵

İşte bu olaylarla bağlantılı olarak: “Kayneler alıp satmayınız, onlara hiçbir şey öğretmeyiniz; onlardaki ticarete hayır yoktur, onlardan kazanılan para haramdır”⁹⁶ şeklinde hadisler ortaya çıkmıştır. Nitekim Hz. Âişe’nin de Hz. Peygamber’in “Allah, kayne edinmeyi, onu satmayı, ondan kazanılan parayı, onu öğretmeyi ve onu dinlemeyi haram kılmıştır”⁹⁷ dedikten sonra Lokman Sûresi altıncı âyeti okuduğu rivâyet edilmiştir.⁹⁸ Ankaravî de bu rivâyeti sunarak bu hadiste sözü geçen câriyelerin, içki meclislerinde fâsıklar için şarkı söyleyen kişiler olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹ Aynı şekilde Gazâlî de bunu söylemiş bu câriyelerle Hz. Âişe’nin evinde şarkı söyleyenlerin farkını zikretmiştir.¹⁰⁰

Nüzul sebebinden bu hadislerin kimler hakkında olduğu, ne kastettiği, bu kişileri alıp satmanın, öğretmenin ve dinlemenin neden haram olduğu kanaatimizce gayet açıktır. Birinci sebep İslâm’a hakaret, ikincisiyse bununla birlikte yapılan ve haram olan fiillerdir.

İslâm’ın ikinci kaynağı hadistir. Kadın sesi konusunda bize ışık tutacak pek çok hadis rivâyeti bulunmaktadır. Bunların bir kısmı konuyu destekler mahiyetteyken diğer

⁹⁵ Yazır, a.g.e., c. VI, s. 268

⁹⁶ Alûsi, a.g.e., c. XII, s. 99

⁹⁷ Alûsi, a.g.e., c. XII, s. 99

⁹⁸ Celaluddîn, Suyûtî; *ed-Dürrü’l-mensûr fi’t-tefsir bi’l mesûr*, Mısır 1314, c. V., s. 159

⁹⁹ Bayram Akdoğan; “Hüccetü’s-Semâ’ Adlı Mûsikî Risâlesi ve Ankaravî İsmâil B.Ahmed’in Mûsikî Anlayışı”, AÜİFD., Ankara 1996, c. 35, s. 495

¹⁰⁰ Gazalî, a.g.e., c. II, s. 705

bir kısmı ise olumsuzdur. Şimdi bu hadis rivâyetlerini inceleyelim.

Kadın şarkıcılar konusunda olumsuz beyanlardan bir kısmı şöyledir: “*Kayneler alıp satmayınız, onlara hiçbir şey öğretmeyiniz; onlardaki ticarete hayır yoktur, onlardan kazanılan para haramdır.*”¹⁰¹ Fakat Hz. Peygamberin bu beyanının ardından Lokman Sûresinin altıncı âyetini okuduğu rivâyet edilmiştir. Bir başka hadiste de şarkıcı kadının şarkısı ve parası gibi ona bakmanın da haram olduğu, kayne meclislerine katılıp onları dinleyenlerin kulaklarına kıyamet günü eritilmiş kurşun döküleceği¹⁰² ifade edilir.

Hz. Peygamber “*Ümmetimden bir kısım insanlar başlarında çeşitli çalgılar ve şarkıcı kadınlar bulunur halde çeşitli isimler altında içki âlemleri yaparlar. İşte Allah onları yerin dibine geçirecek.*” şeklinde beyanda bulunmuş, içki ibtilâsının ortaya çıkmasıyla insanların birbirlerine düşecekleri ve helâk olacaklarını söylemiştir.

Yine bir hadis rivâyeti de şöyledir: “*Ümmetim şu beş şeyi helal addettiği zaman onlar için helâk muhakkaktır. Birbirleriyle çekiştikleri, içki içtikleri, ipek giydikleri, kayneler edindikleri, erkeklerin erkeklerle kadınların kadınlarla iktifa ettikleri zaman.*” Aynı şekilde Resûlullah buyurdu ki “*Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah’a yemin olsun ki, ümmetimden bazıları gecelerini şımararak, böbürlenerek oyun ve eğlenceyle geçirecekler, fakat sabah olunca domuz ve maymun suretine sokulacaklar, cezaları; haram kılınan hususları helal sayma, şarkıcı câriyeler edinme, içki içme, fâiz yeme ve ipekli giyinmedir.*”

Mekke’nin fethinin akabinde Hz. Peygamber bazı şarkıcı kadınların idam edilmelerini istemiştir. Fakat bunun sebebi onların putperestliğin sözcülüğünü

¹⁰¹ Kurtubî, a.g.e., c. XIV, s. 54

¹⁰² Kurtubî, a.g.e., c. XII, s. 54

yapmaları, İslâm'la ve müslümanlarla alay etmeleridir.¹⁰³

Yukarıda zikredilen hadis rivâyetlerinin bir kısmının senedi zayıftır.¹⁰⁴ Fakat bu rivâyetler uydurma dahi olsa içerikleri gereği doğrudur. Çünkü burada İslâm'ın kat'i olarak haram kıldığı, haramları helal sayma anlamında şirk, kibir, zina, içki gibi unsurlar bulunmakta ve bunlar şarkıcı kadınlarla beraber anılmaktadır. İçki -zina-mûsikî... Bu üçlü bir arada bulunduğu her dönem, toplumları felâketlere sürüklemiş ve birlikte olduğu müddetçe sürükleyecektir de. Bu açıdan bu rivâyetlerdeki kadın şarkıcılar meşru daire içerisinde hareket edenlerle bir tutulup kadın sesi haramdır şeklinde bir genelleme yapılamaz. Çünkü her meşru olan davranışın içine kötülük bulaştığında hükmü değişir.

Olumlu yöndeki rivâyetlerin bir kısmı bu bölümde diğer bir kısmı ise farklı bölümlerde ele alınacaktır. Örneğin Muavviz b. Afra'nın kızı er-Rübeyyi' (Hâlid b. Zekvân'a) anlatıyor: Zifafa girdiğim gecenin sabahı Resûlullah yanıma geldi ve şimdi senin oturduğun gibi yatağıma oturdu. Bu sırada kızlar Bedir savaşında ölen babalarımız hakkında söylenen hamâsi şiirleri def çalarak söylemeye başladılar. Bu sırada kızlardan birisi, “İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Nebî vardır. ” dedi. Resulullah ona: “Bunu bırak da evvelce söylediğin gibi söyle. ” buyurdu.¹⁰⁵ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber kadının türkü söylemesine değil fakat “içimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var.” şeklindeki İslâm inanç esaslarına ters düşen¹⁰⁶ sözlerine uyarıda bulunmuş, ”bunu bırak da evvelce söylediğin gibi söyle.” derken devam etmesine müsaade ederek de bu

¹⁰³ Ebû Muhammed Abdulmelik İbn Hişâm; *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Kahire tsz., c. II, s. 410

¹⁰⁴ Rivayetlerin kaynakları hakkında bkz. Mustafa Kılıç; “İslam Kültür Tarihinde Mûsikî Başlangıçtan Emevilerin Sonuna Kadar”, AÜİFD., Ankara 1989, c. XXXI, s. 411-412

¹⁰⁵ Muhammed b.İsmâil Buhârî; *Sahîhu Buhârî*, İstanbul 1315, c. VI, s. 360; Ahmed b.hanbel, *Müsnedü'l-İmam Ahmed b.Hanbel*, Beyrut, 1389, c. IV, s. 259; c. VI, s. 360

duruma olan olumlu bakış açısını göstermiştir.

Bir diğer olay da Hz. Âişe tarafından bizzat nakledilmiştir: Bir kere Resûlullah yanıma gelmişti. Yanımda Büas hâdisesiyle ilgili söylenmiş olan hamâsi şiirleri def çalarak terennüm eden iki câriye bulunuyordu. Resûlullah yatağına yatıp yüzünü öbür tarafa çevirdi. Sonra Hz. Ebûbekir içeri girdi ve ” Bu ne hal, Resûlullah’ın huzurunda şeytanın mizmarı ne gezer? diye beni azarladı. Bunun üzerine Peygamber O’na dönüp, “Bırak onları, her milletin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır. ” buyurdu. Müslim’de “tüğanniyâni tadrîbânî” yani türkü söylüyor ve def çalıyorlardı, ilâvesi mevcuttur.¹⁰⁷

Bu rivâyette birkaç noktaya değinmek istiyoruz. Birincisi Hz. Ebubekir’in gördüğü duruma tepki göstermesi üzerine Hz. Peygamber’in (s.a.v.) onu ikaz etmesi. İkincisi ise “Resulûllah’ın huzurunda...” ifadesiyle farklı bir duruma işaret edilmesi.

Bazı âlimler kadın sesi konusundaki fikrini şekillendirirken Allah Resûlünün değil de Hz. Ebûbekir’in davranışını kendisine esas almaktadır. Fakat bizler için aslolan Peygamberin tepkisidir. Çünkü O İslâm’ın ikinci kaynağıdır. Burada kanaatimizce yoruma açık bir durum bulunmamaktadır. Resûlullah bu bayanları dinlemiş, onlara tepki göstermemiş ve sözleriyle olumlu bir tavır sergilemiştir. Hz. Ebûbekir de O’nun sözüne dönmüştür. Şimdi Hz. Peygamberin bu olayın helâl oluşunu gösteren onayından yüz çevirip Ebûbekir’in sözüne bağlanması, Resûlullah’ın bâtıl üzere olduğunu iddia etmekle eşdeğerdir. Yine O’nun bu nağmelere “şeytanın sesi” adını verişini yerinde bulmak, Peygamber’in bir şeytanca işin yapılmasına müsaade ettiği ve anlayış

¹⁰⁶ Neml: 27/65, A’râf: 7/188, Cin: 72/27

¹⁰⁷ Ebu Abdurrahman b. Şuayb Nesâî; *Sünenü Nesai*, Mısır 1928, c. II, s. 159-160, Buhârî, a.g.e., c. II, s. 3; Ebu’l-Hüseyn Müslim b.El-Haccâc, *Sahihu Müslim*, Mısır, tsz., c. II, s. 605

gösterdiği, İslâm'a zıt olan bir davranışı teşvik ettiği anlamına gelmektedir.

İbn-i Hazm Muhallâ'sında şu tespiti yapmıştır: "Resûlullah'tan sonra bu ümmetin en hayırlısı olan Ebûbekir'in mûsikîyi reddetmesinin isabetsiz olduğu, Hz. Peygamberin O'nu reddetmesiyle sabit olunca; öbür mûsikî aleyhtarlarının bunu reddetmelerinin hiçbir değeri olmayacağı anlaşılmış olur."¹⁰⁸ Aynen bu şekilde Resûlullah'ın hazır bulunup onayladığı bir hususun haram olduğunun düşünülmesi mümkün değildir. Çünkü Kur'ân "Allah'ın elçisinde sizin için güzel bir örnek vardır." diyerek bizim için örnek insanın O olduğunu bildirmektedir. Bu durum ciddiyetsizlik olarak da değerlendirilemez çünkü ciddiyetin en güzel örneği de yine O'nda kendini bulmaktadır.

Hiz. Ebûbekir'in verdiği tepkinin sebebi sanırız şu olmalıdır: Def çalmayı ve şarkı söylemeyi mübah kabul etmekle birlikte Resûlullah'a (s.a.v.) ve O'nun peygamberlik makamına duyduğu saygı ve verdiği önemden dolayı, O'nun huzurunda eğlence gürültüsünün bulunmasının kendisini huzursuz etmesidir. Hiz. Peygamber de O'nun bu davranışını, ümmetinde genişlik, yumuşaklık olarak dinimizce meşru kılınmış bir şeyin haram olduğunun sanılmaması ve insanların kadın olsun erkek olsun ihtiyaçlarını göz önüne alarak kalplerin mübah davranışlarla yatışması gerektiğini düşündüğü için reddetmiştir.¹⁰⁹

İmam Gazâlî, İhyâ'sında şöyle demektedir: Bir tek yerde bir şeyin caiz olduğu tespit edildi mi, bu tespit onun mübah olduğunda bir nasıttır. Bir yerdeki men edilmesi ise te'vîl etmeye ve başka mânâlara haml edilmeye ihtimal olan bir haldir. Fakat fiile

¹⁰⁸ Ebû Muhammed Ali b.Ahmed b. İbn Hazm Saîd; *el-Muhallâ*, I-XI, Beyrut tsz., c. V, s. 92

¹⁰⁹ Muhammed Abdülhay Kettâni; *Hiz.Muhammed'in Yönetimi*, Trc.,Ahmed Özel, İstanbul 1990, c. II, s. 343

sıra geldiğinde onun te'vîli yoktur. Zira haram olan bir şey ancak icbar etmek suretiyle helâl olabilir. Dolayısıyla fiili mübah olan bir şey ancak birçok arızadan dolayı haram oluyor.¹¹⁰

Âlimlerin görüşlerine baktığımızda İmam Gazâlî'nin verdiği bilgiye göre, İmam Mâlik teganniye yasaklar, türkû ve şarkılardan nehyeder ve “Bir kimse bir câriye satın aldıktan sonra, şarkıcı olduğunu anlarsa, onu iade etmeye hakkı vardır.” demiştir. Ebu't-Tayyib, Şafî'nin: “Bir kimse halkı başına toplayıp câriyesine şarkı söyletir ve onları dinletirse, bu kimse sefih yani akılsızdır ve şehâdeti makbul değildir.” dediğini nakletmiştir.¹¹¹

İmam-ı Azam Ebû Hanife de teganniye kerih görür ve dinlemeyi günahlardan sayardı. Süfyan-ı Sevri, Hammâd, İbrahim, Şâbi ve diğer Kûfe halkı da aynı görüşte idiler. Bunları Kadı Ebu't-Tayyib et-Taberi nakletmiştir.¹¹²

Bu görüşlerden farklı olarak Ebû Talib-i Mekkî de birçok kimselerden “Semâ'ın yani mûsikînin mübah olduğunu yazmış ve Ashaptan Abdullah b. Câfer, Abdullah b. Zübeyr, Muğîre b. Şu'be ve daha başkalarının da sema işittiklerini söylemiştir.¹¹³

Burada âlimlerin görüşleri verilirken mûsikî konusundaki fikirleri sunuluyormuş gibi gelse de görüşler aynı zamanda kadın sesiyle de ilgilidir. Çünkü görüşlerde şarkı söyleyen cariyeler söz konusu edilmekte ve mûsikînin mübahlığını kanıtlamada bile delil olarak çoğunlukla kadın sesiyle ilgili rivâyetler sunulmaktadır. Bazılarında da Ebû Mûsa'nın ve daha başkalarının güzel seslerine, Hz. Peygamber'in güzel sese taktirlerine

¹¹⁰ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 707

¹¹¹ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 678

¹¹² Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 678

¹¹³ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 678

değnilirken daha ziyade kadın icrâsının yoğun oluşu dikkati çekmektedir. Ashabtan dinleyenler var denilirken de, kadın sesini dinlediklerine dair rivâyetler kastedilmektedir.

Kur’ân’dan sonra ikinci delil olması itibariyle fıkıhtaki hükümlerin çoğunun kaynağı sünnettir, hüküm çıkarmada ona ikinci kaynak olarak itibar edenler sadece fâkihler değil bütün âlimlerdir. Hz. Peygamber’in açık ve net sünnetine ne fikhî bir mezhep nede müctehid bir imam ters düşemez. Ümmet tarafından genel kabul görmüş insanlardan hiçbirisi büyük veya küçük herhangi bir sünnetine aykırı hareket edemez, fikir ileri süremez.¹¹⁴ Nitekim Cenâb-ı Allah Kur’ân’ı Kerîmde “*Allah’ın elçisinde sizin için güzel bir örnek vardır*”¹¹⁵ buyurmaktadır.

Fakat Peygamberden sonraki dönemlerde meşrû eğlencenin sınırları, âlimler arasında tartışılır hale gelmiştir. Gerek düğünlerde gerekse farklı sebeplerle tertip edilen eğlencelerde, eğlence ve şarkı hususunda yasaklayıcı içtihatlar ortaya çıkmış ve hatta bazı rivâyetlere göre padişahlar şarkı söyleyen güzel sesli erkekleri bile hadım ettirmek suretiyle uç boyutta tedbirlere başvurmuştur.¹¹⁶

Sanırız âlimlerin bu içtihatlarının temelinde yaşadıkları dönemdeki bazı durum ve şartlar yatmaktadır. Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde fetihlerle başlayan toplumların karışımı, bu suretle dışarıdan gelen işçi, sanatçı vs. yapmış oldukları faaliyetler ve beraberinde gelen olumsuz yöndeki değişim bir faktör¹¹⁷ iken gerek Emeviler gerekse Abbasilerin, dönemlerinde eğlence konusunda büyük aşırılıklara kaçmak suretiyle verdikleri maddi ve manevi pek çok zarar bu hükümlerde etkili olmuş, bu konulardaki aşırılıklara bizzat halifeler tarafından bile büyük tepki gösterilerek

¹¹⁴ Yusuf Karadâvî; *Sünneti Anlamada Yöntem*, Trc. Bünyamin Erul, Rey Yay., Kayseri 1998, s. 57-67

¹¹⁵ Ahzab: 33/21

¹¹⁶ Corci Zeydan; *İslam Medeniyeti Tarihi*, Trc. Zeki Meğamiz, İstanbul 1978, c. V, s. 57-59

şarkıcılık ve içki dönem dönem yasaklanmıştır.¹¹⁸ Nitekim Hz. Ömer de her müslümanın en tabi hakkı olan mescitlere girme hakkını kadınlardan bir süre için almıştır.

Bizce bu tür yasakları toplumun huzur ve düzenini sağlamak için yapılmış geçici siyasi bir hareket olarak düşünmek gerekir. Fakat yukarıda geçen Hz. Ömer'in uygulamış olduğu geçici tedbir bile daha sonraki yıllarda meyvesini vermiştir. Zamanla kadınların evlerinde ibadet etmelerinin daha faziletli olduğu ve camiye gitmelerinin fitne sebebi olacağı inancı yerleşmeye başlamıştır.¹¹⁹

Fakat aslolan Hz. Peygamberin söz ve davranışlarıdır. Bu yüzden âlimlerin içtihatları bütün zamanlar için genel-geçer bir hüküm niteliğinde değildir. Müzik ve kadın sesine daha çok İslâm hukukçularının, dindarlar ve mutasavvıfların karşı çıkmaları, biraz da onların kendilerini, hele ki karışıklıkların bulunduğu dönemlerde toplumu düzenleyecek kişiler olarak görüp sorumlu kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.¹²⁰ El-Fıkh alâ'l-Mezâhibi'l-Erbâa'da kadın sesi konusunda dört mezhebin görüşü şu şekilde anlatılmıştır: Kadın sesi namahrem değildir. Çünkü Hz. Peygamberin hanımları sahabe ile konuşurlardı. Sahabe onların beyan ettikleri dini ahkâmı dinlerdi. Fakat fitne korusu olursa o zaman kadın sesinin dinlenmesi haram olur, velev ki bu ses Kur'an tilavet etmiş olsun.¹²¹

Âlimlerin kendi ortam ve şartlarının gerektirdiği doğrultuda verdikleri hükümler hakkında şunlar söylenebilir: Birincisi emsalin geçerli olabilmesi için aynı koşulların hüküm sürüyor olması gerekir. Fakat geçen zamanla birlikte eski bir sorunu farklı bir

¹¹⁷ TDVİA., M. Akif Aydın; "Kadın", c. XXIV, s. 87

¹¹⁸ İrfan Aycan; "İslam Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", AÜİFD., Ankara 1998, c. XXXVIII, s. 192

¹¹⁹ TDVİA., Nebi Bozkurt; "Eğlence", c. X, s. 485

¹²⁰ Aycan; a.g.m., c. XXXVIII, s. 193

biçimde ele alma gereği doğmaktadır. Çünkü o soruna eşlik eden koşullar değişmiştir.¹²²

İkincisi ise mezhep imamı veya âlim bile olsalar bu insanların, yaşadığı toplumun kültür yapısı ve pek çok şeye olan bakış açılarından etkilenmiş oldukları gerçeğidir. Çünkü her çağ kendi kültür ve değerleriyle insan ruhunun bir tezahürüdür. Bu durum müzik ve konumuz olan özellikle kadın sesi için de geçerlidir.

Bu doğrultuda şunu Hz. Ömer'in ifade etmesi özellikle anlamlıdır. ” *Doğrusu biz cahiliye döneminde kadınlara önem vermezdik, nihayet Allah İslam'ın gelişiyile kadınlar hakkında âyetler indirmiş ve birçok hak tanımıştır.* ”¹²³ Hz. Ömer gibi âdil bir insan veya o toplumda yaşamış olan herhangi biri. İnsanların şeylere olan bakış açılarını değiştirmeleri zaman alacaktır.

Bu yüzden bir çağdan bakarak diğer çağı anlayabilmek için geçen zamanla birlikte hem hayat koşullarının hem de insan zihniyetinin hatta belki insan tabiatının derinden değiştiğini kabul etmek gereği doğmaktadır.¹²⁴ Örneğin Hz. Peygamber'in kadınların kaş aldirmalarıyla ilgili söylediklerini incelediğimizde, o dönemin kültür ve zihin yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu iş, dönemin erkeklerinde kadınların hafif meşrep oldukları izlenimini yaratmakta ve rahatsız edilmelerine sebep olmaktadır. Fakat günümüzde bu, mevzu bile edilmeyecek bir durum arz etmekte herkesin annesi, hanımı, kızı bunu yapmakta ve hiçbir şekilde yanlış algılanmamaktadır. Bu misal düşünce yapısının köklü değişimini en basit bir örneğidir. Metinleri incelerken toplumsal ve siyasal içerikli yargılara dikkat etmeli sadece zahirlerine bakarak karar vermemelidir.

¹²¹ Abdu'r –Rahman Cezerî, *Kitâbü'l-Fıkh 'alâ'l-Mezâhibi'l-Er-ba'a*, Kahire tsz., c. I, s. 192

¹²² John Tosh; *Tarihinin Peşinde*, Londra 1983, s. 13

¹²³ TDVİA., M. Akif Aydın: “Kadın”, c.XXIV, s. 91

¹²⁴ Tosh., a.ge, s. 14

Fakat bu eski içtihatlar, zihinsel alışkanlıkların bizim zamanımızdan çok farklı olduğu bir çağda çeşitli işlevleri yerine getirmiştir.¹²⁵

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in zaman zaman bazı eğlenceleri ve şarkıcı kadınları seyretmesi ve dinlemesi, düğün, bayram gibi özel günlerde bunlara teşvik etmesi hatta bu eğlenceleri durdurmak isteyenlere müsaade etmemesi, ilke olarak kadınları sanatçı olsun olmasın dinlemenin meşru olduğunu gösterir. Bunun aksi yönündeki görüş ve fetvalar hem Hz. Peygamber'in uygulaması hem de insanın sosyal bir varlık olduğu gerçeğine ters düşer. Fakat fetihlerle gelen karışım ve çoğunluğu yabancı kökenli olan sanatçılar yaptıkları işi farklı boyutlara dökmüş, faaliyetlerine içki, fuhuş gibi faktörleri katmış, toplumu bozmaya ve dini değerlerini zayıflatmaya başlamıştır. Bu durum da zamanla köklü gelen cevabı bulmuştur, "haram". Bu sebeple yukarıda sözü geçen ilke, İslâmî adap ve genel ahlak kurallarına uygun düşmesi, içki, kumar, zina gibi dinin haram kıldığı kötü işlerden uzak kalınması şartıyla geçerlidir. Bu sebeple doğrudan veya dolaylı olarak İslâm dininin her kurumuna saygı göstermeyen, müstehcen, İslâmî düşünce karşıtı, şahsiyet ve onur kırıcı, kişilik haklarını hedef alan sanat kim icra ederse etsin meşru değildir.

¹²⁵ Tosh, a.g.e., s. 33

B-UYGULAMA AÇISINDAN KADIN SESİ

I-DİNİ FORMLARDA KADIN SESİ

Konu kadın sesi olunca, mevzunun dînî ve din dışı formlarda yerini bulması gerekir. Çünkü bu konuya uygulamadaki yeri açısından da bakmak gerekmektedir.

a.Kur'an'ı Kerim Okumada Kadın Sesi

Cenab-ı Allah Kur'an'ı Kerimde, “...Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar, işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır.”¹²⁶ buyurmaktadır. O'nun bu emrini Resûlullah (s.a.v.) tamamlamakta ve pek çok anma şeklinden biri olan Kur'ân okumanın tarzını bildirmektedir. Hz. Peygamber, “*Kur'ân'ı seslerinizle süsleyiniz.*”, “*Şüphesiz ki bu Kur'ân hüznle nazil oldu. Kur'ân'ı teganni ile okumayan bizden değildir.*” şeklinde buyurmaktadır.¹²⁷ Hz. Aişe diyor ki: “Bir akşam Resûlullah'a gelmekte geç kalmıştım. Yanına gidince –Neredeydin? diye sordu. Senin arkadaşlarından birinin fevkalade güzel bir sesle okuduğu Kur'ân'ı dinlemekteydim, diye cevap verdim. Resûlullah daha sonra bana dönerek; *Bu Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salimdir, ümmetim içinde böyle birini yaratan Allah'a hamd olsun.*” buyurdu.¹²⁸

Âl-i İmrân süresinin 35. ayetinden de anlaşılacağı üzere kadın-erkek her müslüman Allah'ı anmalı ve kutsal kitabını okumalıdır. Okuduğunda da Hz. Peygamber'in söylediği gibi bugünkü ifadeyle elinden geldiği kadar makamla okumaya özen göstermelidir. Karşılaştığımız rivâyetlerde, var olabileceğini düşünmekle birlikte

¹²⁶ Âl-i İmrân: 3/35

¹²⁷ Nesâî, a.g.e., c. II, s. 1349

¹²⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mâce; *Sünenü İbn-i Mâce*, Mısır 1372, c. I, s. 425

Kur’ân okuyan bir bayanı Hz. Peygamber’in dinlediğine dair bir rivâyetle karşılaşmadık. Klasik düşüncede “kadın sesi namahrem değildir. Çünkü ihtiyaç duyan herkes peygamberin hanımlarına danışmış ve bu şekilde konuşmuştur. Fakat kadının nağmeli şekilde okuduğu şey Kur’ân dahi olsa dinlemek haramdır.” şeklinde bir düşünce bulunmaktadır.¹²⁹ Bu noktada şunu söylemek sanırız mantık dışı kalmayacaktır. Şarkısını güzel bir şekilde sunan şarkıcıyı dinleyip “ Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş ” diyerek beğenisini dile getiren Hz. Peygamber, müslüman bir kadının güzel bir ses ve nağmeyle okuyacağı bir Kur’ân’ı hayli hayli dinleyecek ve övecektir. Erkeklerin şarkı noktasında kadınların seslerini dinlemelerine müsaade eden Peygamber, Kur’ân dinlemelerine de sanırız izin verecektir.

El Mekkî’ye göre “ nefsin arzularına sevk eden, nefsin sıfatlarını ortaya çıkaran melodileri dinlemek haram fakat gönülde Allah sevgisi, zikir ve fikir uyandıran melodileri dinlemek helaldir, hatta sevap vesilesidir. ”¹³⁰ Sanırız böyle bir genel kaide hem kadın hem de erkek sesi için geçerlidir. Kur’ân’ı Kerîm’de Cenâb-ı Hak: “ *Biz her şeyi çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız...* ”¹³¹ Bu âyet uyarınca her şey çift yaratıldığı gibi söz ve ses de çift yaratılmıştır. Nesir olsun nazım olsun, kadın sesi olsun erkek sesi olsun Allah’ı hatırlatan sözler, Allah’a varan yoldur.¹³²

İbn Süleyman Kureşî evine misafir olduğu çok dindar bir kadının gece sabaha kadar güzel ve dokunaklı sesiyle Kur’ân okuduğunu ve kendisinin de dinlediğini ifade eder. Sulemî, Şava’ne adında ermiş bir hanımdan bahsederken sesinin güzel ve

¹²⁹ Zühayli, a.g.e.; c. 1, s. 461

¹³⁰ Ateş, a.g.e., s. 349

¹³¹ Zâriyât: 67/49

¹³² Ateş, a.g.e., s. 349

nağmelerinin hoş olduğunu, kendisini ibadete vermiş olan bu kadının meclisinde zâhid, âbid ve Allah dostları bulunup onlara sunduğu vaazla okuduğu Kur'ân'dan bahseder.¹³³ Kanaatimizce uygulama açısından doğru olan ve kaçınılmaz olan da bu düşüncedir ki 1978 yılında Malezya'da, "Dünya İslam Ülkeleri Kadınlar Arası Kur'ân'ı Kerîm Okuma Yarışması" düzenlenmiştir. Bu yarışmalar erkek- kadın tüm dünya Müslümanları tarafından seyredilmiş kasetlerden dinlenilmiştir.

b-Mevlid ve Kasîde Formlarında Kadın Sesi

Araplarda mûsikî kültürüne şöyle bir göz attığımızda çoğunluğu bedevî olan bu toplumun başlangıçta kendi kültür düzeyi ile orantılı olarak sadece basit şiirlerle meşgul olduğunu görüyoruz. Daha sonra develeri güderken veya çöllerde dolaşırken küçük çaplı teganniler ortaya çıkmıştır. Mûsikî kültürünün yeterince gelişmemiş olduğu kullandıkları sazların tek düzeliğinden de anlaşılabilir. Bu toplum, İran ve Rum kültürleri ile karşılaştığında daha yüksek bir mûsikî kültürü ortaya çıkmıştır.¹³⁴

Dolayısı ile Peygamber döneminde de kendi sosyo-kültürel yapısı ile mütenasip bir müzik yapısı bulunmaktaydı. Fakat sonradan sayısı daha fazla olmakla birlikte mevlid, kasîde gibi formlar ortaya çıkmıştır. Döneminde zaten bulunmayan bu formlarda kadın sesi hakkında bilgi vermek mümkün değildir. Fakat bizzat Hz. Peygamber tarafından din dışı formlarda kadın sesi dinlemekte bir mahsur görülmezken zamanla mûsikînin gelişmesi ile ortaya çıkan dini formlarda dinlenilmesi en azından mantık olarak uygundur.

¹³³ Uludağ, a.g.e., s. 99-103

¹³⁴ Zeydan, a.g.e., s. 51-52

II-DİN DIŞI MÛSİKÎ FORMLARINDA KADIN SESİ

Kadın sesinin İslam toplumunda ve âlimler arasında tartışmalı bir konu olması yanında, bu sesin sanatlı olarak kullanılması hususu apayrı bir durum arz etmektedir. Şimdi de kadın sesinin sanatlı olarak din dışı formlarda kullanılması hakkındaki görüşleri inceleyelim.

a-İcra Unsurları Açısından

Konu mûsikî icrası olunca bunun güfte, mekan, giyim kuşam, dinleyici gibi hususlarda ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.

aa-Güfte Açısından

Hiz. Peygamber şiiri çok severdi. Fakat Hiz. Peygamber'in şiire karşı olduğu zannını veren bazı rivâyetler bulunmaktadır. Bunlardan biri şöyledir, Ebû Sâid el-Hudrî anlatıyor: “Bir gün Hiz. Peygamberle Medine civarında bir köy olan Arc da geziyorduk. Şiir söyleyen bir şâire rastladık. Hiz. Peygamber bu şeytanı yakalayınız, muhakkak ki bir adamın içini zehirle doldurması zihnini şiirle doldurmasından daha hayırlıdır.”¹³⁵ Fakat burada böyle söyleyen aynı Peygamber, Hiz. Ebûbekir, “ Kur’ân mı şiir mi ya Resûlullah?” diye sorduğunda “ biraz ondan biraz ondan ” cevabını vermiştir. Yukarıdaki rivâyette Peygamber'in şiire tepki vermesinin altında sanırız, o kişinin söylediği şiirin ya müstehcenlik ya da İslâm inançlarına aykırı sözler içermesi yatmaktadır. Önceki rivayetlerde gördüğümüz gibi Hiz. Peygamber (s.a.v.) şarkı

¹³⁵ Müslim, a.g.e., c. IV, s. 1770

söyleyen kadını yaptığı işten dolayı değil “Aramızda yarın ne olacağını bilen bir Peygamber var.” şeklindeki İslam inanç akidesine ters düşen güftesinden dolayı ikaz etmişti.

Gazâlî; “Şarkı ve şiirlerde tanınmış bir kadın veya erkeğin vasıflarını açıklamak caiz değildir. Fakat içinde kahrköl, ben, güzellik, vuslat ve ayrılık haberleri varsa ve âşıkların adetleri olan şiirlerse dinlemek de söylemek de haram değildir.” demektedir ve şöyle devam etmektedir; “Eğer bir kimse bu gibi şiirleri sevdiği kadın yada sevdiği erkeği düşünerek söyleyip dinliyorsa haram olur.”¹³⁶ Fakat bir kimsenin özellikle bekârsa aşk içerikli bir şarkıyı dinlerken birini hayal etmeden dinlemesi ihtimal olarak kalabilir ancak. Bu gerçek itibara alınırsa ve alimlerin de en az bizler kadar bu gerçeğin farkında olduğu düşünülürse bu öngörünün, aşırı hassasiyetten ve meşru olmayan davranışlara sevk etme korkusundan kaynaklandığı düşünülmelidir.

Sonuç itibariyle, eğer ki bir şarkı içeriğinde, iffet ve namus duygularını yok eden ahlakı bozan edep dışı kelime ve tasvirler içeriyor, dini akîdelere manevi değerlere Allah Resûlüne, Sahabe-i Kirama saldırıda bulunuyorsa, sanatsal değeri ne kadar yüksek olursa olsun bunları icra etmek haram hükmünü almaktadır.¹³⁷

ab-Okunan Yer Açısından

Hz. Aişe validemiz’in bir rivâyeti daha önceki satırlarda geçmişti. Rivayet şu şekildeydi; Allah’ın Resûlü buyurdu: “*Cenââb-ı Hak müğanniye câriyeyi, onun alışverişini ve ona teganni öğretmeyi haram kılmıştır.*” Bu rivâyetin, içki meclislerinde,

¹³⁶ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed Gazâlî; *Kimya-yı Saadet*, Sağlam Yay., İstanbul 1978, s. 285

¹³⁷ Süleyman Uludağ; *İslam Açısından Mûsikî ve Semâ*, İrfan Yay., İstanbul 1976, s. 121

fâsıklara şarkı söyleyen câriyeler hakkında olduğunu ifade etmiştik. Aynen bu rivâyette geçtiği üzere, içki ve içkinin bulunduğu hiçbir ortamı İslâm'ın onaylamadığı ortadadır. Meyhâne, pavyon ve bu tarzdaki muhtelif yerlerde kadının şarkı söylemesi İslâm'a göre söz konusu değildir. Ortam ve şartların buna uygun olması gerekir.

Kadın ve erkekten müzik dinlemek mübahlar arasında olmakla birlikte, müzik sesin zatından değil, hâricî bir arızasından dolayı haram olabilmektedir. İmam Şâfiî, Hz. Âişe'nin evinde şarkı söyleyen iki câriyenin bulunduğu hadis rivâyetini sunduktan sonra Abdül Â'lâ'nın oğlu Yunus'un -Medinelilerin teganni dinlemeyi mübah sayıp saymadıklarını sorması üzerine şöyle cevap vermiştir: "Hicâz bölgesinin âlimlerinden hiç kimse yoktur ki teganniye kerih görsün. Meğerki teganni de bulunan vasıflardan dolayı kerih görmüş olalar."¹³⁸

ac-Giyim ve Tavır Açısından

İslam dîni, inananlarına gerek giyim gerekse diğer cinse karşı tavır ve hareketlerinde birtakım ölçüler getirmiştir. Günlük hayatta men edilen hiçbir hareket ve giyim tarzı sebep ne olursa olsun meşru kabul edilemez. Dinin haram kıldığı bir şeyi sanatta dahil olmak üzere hiçbir durum helalleştiremez.

Bundan dolayı sanatçı olsun olmasın, bayanlar eğlenir ve seslerini sergilerken bu kurallara uymalı, giyiminde ölçüyü koruyup, tavırlarında farklı hisler uyandıracak davranışlardan kaçınmalı, İslam'a aykırı bir ortam oluşmasına mahal vermemelidir. Çünkü kadın sesi aynı erkek sesi gibi normalde haram olmadığı halde fitne unsuru söz

¹³⁸ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 678

konusu olduğunda haram olmaktadır.¹³⁹ Çünkü hoş giden zevklendiren şeyin haram olabilmesi için onun bir zarar ve fesad yönünün olması gerekir.¹⁴⁰ Nitekim Hz. Peygamber, bayram, düğün gibi birçok zamanda İslâm ahlâkına aykırı olmayan bir kıyafet ve tavırla kadınların şarkı söylemesine müsaade etmiştir.¹⁴¹

ad-Dinleyici açısından

Gazâlî'ye göre müzik ancak, dürüst ve şerefli arkadaşlar eşliğinde yapılırsa zararlı bir faaliyet olarak nitelenmez. Kimi kişiler olur ki kendisinden emin olur veya olunur, kimi kişiler ise güvenli olmaz. Dolayısıyla bu hususlar göz önüne alınarak hareket edilmelidir.¹⁴² Fakat buna ancak küçük gruplarla müzik yapılan meclislerde riayet edilebilir ve edilmelidir de. Daha önce zikrettiğimiz doğu kültürüyle yetişmiş gruplara hitap ederek kadının şarkı söylemesi uygun değildir. Çünkü burada sorun yani fitnenin doğma sebebi kadının sesinden değil fakat görüntüsünden bile kendisini kaybedecek derecede etkilenen erkek zihniyetinden kaynaklanmaktadır.

Fakat teknoloji ve araçlarının hâkim olduğu günümüz dünyasında böyle bir seçim şansı kalmamakta ve kadın gerek ses gerekse görüntü olarak memleketin en ücra köşesine bile ulaşmaktadır. Artık bu noktada toplumsal eğitim ve nefis terbiyesine görev düşmektedir. Çünkü kadının eli kolu bağlanmaktadır. Süleyman Uludağ'ın kitabında yazdığı şu satırlar konumuz açısından bizce önem arz etmektedir. “Bir erkek ve bir kadın bir araya gelip konuştukları ve sohbet ettikleri zaman hemen akıllarına bedeninin arzusu ve şehvet mi gelir, erkek ve bayan oldukları hatırlarına gelmeden mânevî haz ve

¹³⁹ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 699

¹⁴⁰ Gazâlî, a.g.e., s. 280

¹⁴¹ TDVİA., Bozkurt: “Eğlence”, c. X, s. 488

ruhî zevklerle dolu bir atmosfer içinde sohbet edemezler mi, bu sorulara hayır demek insanı insan yapan ulvî ve kutsî mahiyeti unutup onu senenin belli dönemlerinde şehvetinin peşinde koşan canlılar veya daha aşağı bir seviyeye indirmez mi? ”¹⁴³

Kanaatimizce aynı şeyler müzik içinde geçerli olmaktadır. İslamî ilke ve prensiplere uyması şartıyla bizler de eleştirdiğimiz zihniyet gibi onun yaptığını kadına yapmamalı, bu sorunları çözme yoluna onu sürekli bir şeylerden soyutlayarak gitmemeliyiz. Kadın ve erkek nefsi arasında bir farkın olmadığını ifade eden Hz. Peygamber’in sözünü unutmamalı, sorunun, erkeğin nefsi özelliğinden ziyade toplumsal bakış açısının erkeğe verdiği rahatlıktan kaynaklandığını da göz ardı etmemeliyiz

b-Form Açısından

ba-Şarkı ve Türkülerde Kadın Sesi

Konuyu örneklerle açıklamaya geçmeden önce “ tegannî” kelimesinin anlamı üzerinde biraz durmakta fayda görüyoruz. Çünkü şarkı ile ilgili rivayetlerin hemen hepsinde bu ifade geçmektedir.

Mûsikî fenni kaidelerine göre ıstılâhî olarak teganni; nağmelerle seslerin tekrarına denir.¹⁴⁴ Yani tegannî, bugün kendisine şarkı, türkü, ezgi vs. dediğimiz şeydir. Hangi adı alırsa alsın, ister çalgı aletlerinin eşliğinde isterse çalgı aletleri olmaksızın söylensin, bütünüyle nağmeli, ölçülü, makamlı olarak kelimelerin terennüm edilmesine verilen müşterek ad tegannîdir. Mûsikî sözlü veya sözsüz olabilir fakat tegannî mutlak

¹⁴² Gazali, a.g.e., s. 284

¹⁴³ Uludağ, Sûfî Gözüyle Kadın, s. 95

¹⁴⁴ Çelebi, a.g.e., s. 29

olarak sözle yapılır¹⁴⁵. Bu kısa açıklamadan sonra örneklerimize geçebiliriz.

İmam Ahmed Müsned’inde şöyle bir hadis nakletmektedir: ”Kadının biri Resûlullah’a gelmişti. Peygamber (s.a.v.) Hz. Âişe’ye: Bunu tanıyor musun? diye sormuş, O da, hayır ya Resûlullah diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resûlullah, bu falanın müğanniye, kayne () sidir, sana şarkı söylemesini arzu eder misin? demiş, O da evet cevabını vermişti. Resûlullah, öyleyse ona bir tabak ver, demiş, bunun üzerine kadın şarkı söylemeye başlamıştı. Onun şarkısını dinleyen Hz. Peygamber: “Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş” demiştir.¹⁴⁶

Bu hadisin sahih olduğunda pek çok âlim müttefiktir. Bu olay, kadın ve erkekten şarkı dinlemenin mübahlığı konusunda delaleti kuvvetli bir hadistir. Çünkü kayne (şarkıcı) sözü bu konuda meşhurdur. Hz. Âişe’nin bizzat istemeyip, dinlemeyi arzu edip etmediğini Hz. Peygamber’in sorması ki, ilk teklif kadından gelse belki Resûl-i Ekrem istemeyerek mecburiyet karşısında müsaade etmiş olabilirdi,¹⁴⁷ ve kadının Resûlullahın huzurunda şarkı söylemesi bu hususun mübahlığı konusunda çok net bir sarahat ifade eder.¹⁴⁸ Bu olay, bir bayanın erkek huzurunda şarkı söylemesinin mübahlığının ispatı olduğu kadar Hz. Peygamber’in: “ Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş ” sözüyle sanatını iyi icra edenleri taktirle karşıladığının da bir ispatıdır.

Evlenecek kişinin yaşadığı beldenin örfüne göre, İslâm’ın esaslarına zıt olmaması kaydıyla (Örneğin içki, zina gibi haramlardan uzak) düğün yapması sünnettir. İslam çerçevesi içerisinde Resûlullah’ın tavsiye ettiği ve yapılmasını öğütlediği gibi

¹⁴⁵ Solak, a.g.e., s . 117-118

¹⁴⁶ İmam Ahmed, a.g.e., c. III, s. 449

¹⁴⁷ Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 695

¹⁴⁸ Kettânî, a.g.e. ,c. II, s. 355

düğün yapılması gerekir.¹⁴⁹

Nitekim Hz.Âişe Ensar'dan akrabası olan bir genç kızı (câriye) evlendirmişti. Resûlullah ona sordu: Kızı kocasına götürdünüz mü, kızı kocasına teslim edecek ve zifafa atacak kadınlar gönderdiniz mi? Hz. Âişe, evet diye cevap verdi. Resûlullah: Ansar kadınlarının müzik ve eğlenceyi sevdiğini belirterek, keşke bir müğanniye gönderseydiniz de: "Size geldik size geldik, Bizi selamlayınız sizi selamlayalım." türküsünü söyleseydi. " demiştir.¹⁵⁰

Diğer rivâyetlere geçmeden önce " câriye " kelimesinin üzerinde biraz durmakta fayda olduğunu düşünüyoruz. Bazı âlimler bu hadislerden kadın sesinin helal olduğu hükmü çıkmasın diye bu kelimenin erkek cinsi içinde gûlam=çocuk ()ne anlama geliyorsa, kadın cinsi içinde de cariyenin o anlama geldiğini yani buluğa ermemiş kız çocuklarına câriye denildiğini iddia etmektedirler.¹⁵¹ Fakat câriye kelimesinin iki anlamı olup bunlardan birincisi, " yaşlı olsun genç olsun köle olan kadına verilen ad ", ikincisi ise taze ve genç kadın, yeni yetişkin, güçlü kuvvetli () kız. "anlamına gelmektedir¹⁵² ki kanaatimizce doğrusu da budur.

Nitekim Hz. Âişe Habeşli oyuncuları seyrederken " = ben o zaman genç bir kızdım." demektedir.¹⁵³ Çünkü Habeş heyetinin Medine'ye hicrî yedinci yılda geldiği ve o sırada Hz. Aişe ve Hz. Peygamber'in birkaç yıllık evli olduğu dikkate alınırsa Âişe'nin çocuk olması olasılığı ortadan kalkmaktadır. Ayrıca yukarıdaki rivâyette, Hz. Âişe'nin akrabası olan bir genç kızı evlendirdiği ifade edilmektedir. Sözü

¹⁴⁹ Solak, a.g.e., s. 98

¹⁵¹ Nesâî, a.g.e., c. III, s. 160

¹⁵² Müslim, a.g.e., c. II, s. 607

¹⁵³ Nesâî, a.g.e., c. III, s. 159

edilen kız bulûğa ermiş olmalı ki evlendirilebilsin.

Bir de burada hür kadınların değil de sadece câriyelerin şarkı söyleyebileceği hükmü de çıkarılmamalıdır. Çünkü Müslüman olan hiçbir câriye İslâm'a aykırı hareket etme hakkına sahip olmadığı gibi zorla ettirilemez de. Nitekim Medine'de Abdullah b. Ubey b. Selul'un sahip olduğu Bizans ve İranlı altı şarkıcı câriyeden oluşan bir grubu fuhuşa zorladığı ve ikisinin gelip Resûlullah'a şikâyet ettiği belirtilir. Ünlü tefsirci Elmalılı da Nûr Suresi 33. âyetteki “*dünya hayatının geçici menfaati için, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhuşa zorlamayın.*” şeklindeki ifadenin yukarıdaki olayla ilgili olduğunu söylemektedir.¹⁵⁴ Şarkıcılığın esir kadınlardan olan câriyelerin işi olduğunu kaydeden kişiler varsa da¹⁵⁵ hür kadınlardan da şarkıcıların bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁵⁶

Rivâyetlerin birinde de şarkı söyleyen iki kızın “*ve leysetâ bimüğanniyeteyni* ” yani bu iki genç kız müğanniye değildi ve “*Hiz. Ebubekir yanıma geldi ensarın câriyelerinden ikisi Büas günü söyledikleri şarkıları söylüyorlardı*” ifadesi kullanılmakta¹⁵⁷ dolayısıyla bu kızların Ansardan olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca burada şunu ifade etmek gerekir ki, birincisi ifade edildiği gibi amaç, fitneden korunmaksa, şarkı söyleyenin câriye veya hür kadın olması bir şeyi değiştirmez, ikincisi de burada serbest bırakılan kişiler sadece köle anlamındaki câriyeler olsaydı kadın sesi âlimler arasında da tartışma konusu olmazdı. Çünkü bu rivâyetler doğrultusunda âlimlerden bazıları, bir kimse kendi malı olmasa dahi müğanniye bir câriyenin sesini dinleyebilir,

YAZIR, a.g.e., c. VI, s. 19

¹⁵⁵ Cevad Ali; *el Mufasssal fî Tarihi'l Arab Kable'l İslam*, Beyrut 1970, c. V, s. 114

¹⁵⁶ Savaş, a.g.e., s. 219

¹⁵⁷ Müslim, a.g.e., c. II, s.607

bu günah değildir, isterse o câriye kendisinin olmasın şeklinde fetvalar vermişlerdir.¹⁵⁸

Kızının sünnet düğününde yemek ikram eden Zeyd b. Sâbit, bu sıralarda oldukça yaşlanan Hz. Peygamber'in şairi Hassan b. Sabit'in de içlerinde bulunduğu ensar ve muhacirleri davet eder. Yemekten sonra şarkıcı genç bir cariye gelip oturur ve kucağına koyduğu udu çalarak Hassan'ın şiirleriyle şarkı söylemeye başlar.¹⁵⁹

Amir b. Sa'd diyor ki: Bir düğün münasebetiyle Kur b. Ka'b ve Ebû Mesud el-Ansârî'nin yanına gitmiştim. Bu iki sahabenin yanlarında türkû söyleyen müğanniye kızların bulunduğunu gördüm. Dedim ki: Siz Resûlullah'ın sahabelerisiniz. Bedir savaşında bulunma faziletine ve şerefine sahipsiniz. Buna rağmen huzunuzda böyle işler yapılıyor? Dediler ki: İstersen buyur otur ve bizimle birlikte sende dinle istersen git, fakat şunu bil ki: düğünde mûsikî dinlemek için bize ruhsat verilmiştir.¹⁶⁰ Burada Bedir savaşının iki gazisinin hem sözlü hem de fiili bir sünnet sergilediği de gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır ki Abdullah b. Cafer de câriyelerinin şarkı söylemelerini meşru görür, telli çalgıyla onlardan şarkı dinlerdi.¹⁶¹

Osman b. Affan'ın torunlarından olan Kadı Ebû Mervan'ın câriyeleri sofular için hazırladıkları şiirleri dinletirdi. Ata'nın da iki câriyesi teganni eder ve dostları dinlerdi. Ebu'l-Hasan b. Salim'e:

-Cüneyd, Seriiyyü's-Sakati ve Zünnûn gibi zatlar ginayı dinlerken siz men eder misiniz? diye sorulduğunda,

-Ebu'l-Hasan: Benden çok üstün bu zatlar dinledikten sonra ben ne diyebilirim,

¹⁵⁸ Uludağ, İslam Açısından Mûsikî ve Semâ, s. 85

¹⁵⁹ Regîb İsfahani; Eḡani, c.XVII., s. 164, 165

¹⁶⁰ Nesai, a.g.e., c.VI, s. 109

¹⁶¹ Kettânî, a.g.e., c. II, s. 344

demıştır.¹⁶² Ata ve diğerleri görünen o ki, tartışsa tartışsa bizzat mûsikînin hükmünü tartışmışlar, kadın sesini ayrı bir kategoriye koymamışlardır. Çünkü mübah olan bir hal kötüye kullanılmadığı sürece kadına erkeğe her ikisine de mübahtır. Eğer kadınların burada câriye olmalarından dolayı tartışılmadığı iddia edilirse o zaman bazılarının iddia ettiği gibi fitne sebebi olan kadının câriye olsun hür kadın olsun aynı işlevi görmekte şehvî arzuları uyandırmakta olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bazı müfessirler şarkıcı kadınlar hakkında şayet kendi câriyesiyse câiz olduğunu ifade etmişler. Çünkü câriyenin içinden ve dışından hiç birşey kendisine haram olmadığı için onun sesinden yararlanmasının da men edilemeyeceğini söylemişlerdir.¹⁶³ Ama yasak olan hükümlerde karşısındaki şahsın câriye olmasından dolayı dinleyicinin hiçbir ayrıcalığı bulunmamaktadır, kaldı ki hür bayanlarda erkeğin bulunduğu ortamda şarkı icra etmişlerdir.

Bir düğün esnasında elindeki defle şarkı söyleyen Ummu Nebit'i gören Hz. Peygamber bunun sebebini sorar. Kadın, düğün yaptıklarını ifade edince Peygamber, onun şarkısına bir ilavede bulunur.¹⁶⁴

Yine başka bir rivâyette, Bişr b. Muhammed Ebu Üveys'ten; Resûlullah Hassan'a uğradı. Yanında iki sıra halinde arkadaşları vardı, Sirin adlı bir câriyesi de onlara şarkı söylüyordu. Resûlullah onlara ne bunu yapmamalarını emretti nede kendilerine engel oldu.¹⁶⁵

Yine sahih bir rivâyete göre: “(Seferde) Enceşe, kadınlara, Bera İbn Malik de erkeklere hidâ eder (türkü söyleyip develeri şevke getirir) di, Enceşe'nin sesi güzeldi.

¹⁶² Gazâlî, a.g.e., c. I, s. 678

¹⁶³ İbn Arabî, a.g.e., c. III, s. 1482

¹⁶⁴ Kettânî, a.g.e., c. II, s. 350

Türkü söylediği zaman develer hızlanırdı. Peygamber Aleyhisselam zevcelerinin yanına gelip Enceşe'nin söylediği türkü ile develeri koşturduğunu görünce:

-“Enceşe yavaş ol, camları kırarsın! ” dedi.¹⁶⁶ Hz. Peygamber ve sahabîlerinin zamanında develerin ardında türkü söylemek Arapların geleneği idi. Hida da şiirleri güzel ses ve ölçülü melodilerle okumak demektir ki şimdiki adı türküdür. Peygamber Enceşe'ye “ Camları kırarsın ” sözünü latife olarak söylemiş bununla da Enceşe'nin güzel sesiyle develeri coşturup koşturmakla narin yapılı kadınların rahatsız olacağını, onların rahatsız olmamaları için develerin fazla coşturulmamasını anlatmak istemiştir.¹⁶⁷

Sahabeye dair eserlerde Erneb el-Müğanniye, Hamame el-Müğanniye ve Fürey'a bint Muavviz gibi def çalıp şarkı söyleyen bir kısım hanımların biyografisi bulunmaktadır.¹⁶⁸ Şunu anlıyoruz ki, o döneminde kendi şartlarına göre zamanının sosyal ve kültürel çevresiyle uygunluk gösteren bir mûsikî kültürü bulunmaktaydı.¹⁶⁹

Görüldüğü gibi hadisler kadınların nağme ile okudukları şarkı ve türküleri dinlemenin mübah olduğunu açıkça göstermektedir. Bu şekilde şarkı söylemenin sadece şarkıcılara has olmadığını da söylemeliyiz. Bayram ile ilgili rivâyetlerden bunların bir kısmının meslekleri şarkıcılık olmadığı halde def çalıp şarkı söylediklerine şahit oluyoruz. Nitekim Hz. Âişe “ evimizde iki kız türkü söylüyordu, fakat bunlar müğanniye değildi ” demektedir.¹⁷⁰

Fakat câhiliye devrinde kapalı alanlarda yapılan eğlencelerin başında içki âlemleri gelmektedir. Eldeki bilgiler içkili işret âlemleri ve bu tür eğlencelerin câhiliye

¹⁶⁵ Kettani, a.g.e., c.II, s. 351

¹⁶⁶ Buhari, a.g.e., c. IV, s. 108; Müslim, a.g.e., c. IV, s. 1811

¹⁶⁷ Ateş, a.g.e., s. 356

¹⁶⁸ Savaş, a.g.e., s. 20

¹⁶⁹ Uludağ, a.g.e., s. 72

dönemi araplarının vazgeçilmezi olduğunu göstermektedir. Bu durumla ilgili olarak Hadis'te Folklor ve Eğlence isimli çalışmada şu bilgiler yer almaktadır: “Araplar genel olarak müzik dinlerlerdi. Câhiliye dönemi eğlencelerinde mûsikînin, şarkı söyleyen kaynakların önemli bir yeri vardır. Bu dönemde en önemli eğlence vasıtası olarak görülen kaynaklara büyük değer atfedilmiş, sefahata düşen insanlar içki meclislerinde onlara para saçmayı bir gurur vesilesi saymışlardır...”¹⁷¹

Resûlullah'tan önce Arap yarımadasında şarkıcılığı meslek edinen pek çok müğanniye vardı. Bununla ilgili olarak Kitabü'l Eġâni'de şu bilgiye rastlıyoruz: “İslâmdan evvelki devirde şarkı mevcut idi ve bu sanat, teganniye meslek edinen ve kayna denilen kadın okuyucular vasıtasıyla gelişmişti...”¹⁷²

Mekkeli ve Medineli şarkıcılar yanında bir de Hire dolaylarından şarkıcılar getiriliyordu. Bu şarkıcılar hem Mekkelileri hem de kurulan panayırarda misafirleri eğlendiriyorlardı. Câhiliye devri Araplarının tertipledikleri gecelerin ayrılmaz bir parçasını şarkıcı kadınlar teşkil ediyordu. Hatta her bir zengininin evinde şarkıcı câriyeye rastlamak gayet olağandı.¹⁷³ Genellikle Arap asıllı olmayan ve kendilerine “kayne” veya “müğanniye” denilen câriyeler, zengin evlerinde ve kabile reislerinin büyük çadırlarında şarkı söyleyip raks ederek ev sahibi ve misafirleri eğlendirirdi. Yine panayırarda da bu tür eğlenceler düzenlenirdi.

Yine bu devirde birçok yerleşim merkezinde ve ticaret kervanlarının uğrak yerlerinde “mahor” muhtemelen Farsça “mey-hor” (içki içen) denilen işret ve zina

¹⁷⁰ Müslim, a.g.e., c. II, s. 607

¹⁷¹ Nebi Bozkurt; *Hadis'te Folklor ve Eğlence*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1997, s. 39-42

¹⁷² İsfahâni, a.g.e., c. II, s. 79

¹⁷³ Solak, a.g.e., s. 122

alemlerinin yapıldığı evler vardı. Buralarda câriyeler içki sunup, rakedip, şarkı söyleyerek erkekleri eğlendirir ve onlarla gayr-i meşru ilişkide bulunurdu.¹⁷⁴

Eski eserlerde dikkati çeken bir husus, zamanında birilerinin haram işlerken kullandığı araçların haramı hatırlatması sebebiyle de yasaklanmasıdır. Sebep, o kötülüğü yapan insanlara benzer, onlar gibi olunur korkusu. Örnek vermek gerekirse çalgı aletleri bile bu ayırma tabi tutulmuşlardır. Örneğin Gazâlî'ye göre; rûbab, kopuz gibi sazları çalmak ve özellikle bunların seslerini dinlemek haramdır, nehy edilmiştir. Sebep, bu çalgıların o dönemde içki içenlerin âlâmetlerinden olmasıdır. Bir şey şarap içenlere özgü olursa o şey haramdır. Çünkü rûbab sesi duyulunca içki hatıra gelir. Def ve davul ise helaldir. Fakat davulda bile şöyle bir ayırım yapmıştır. Eğer davul uzun (darbuka) gibi iki başı da yassı olursa o da haramdır.¹⁷⁵

İslâm da câhiliye âdetleri bulunduğundan, şarkı işiyle uğraşanların içki içmesinden, çoğunlukla boş şeylerle meşgul olmasından dolayı bu mesleği teşvik etmemiştir.¹⁷⁶ Arabistan'da câhiliye çağında çarşıda, pazarda alenî olarak kadınların ırzına tecavüz edildiği birçok vak'a ile sabittir, Ca'de isimli bir kişinin kadın şarkıcıların yanına kötü niyetlerle sık sık gittiğini öğrenen Hz. Ömer kadınları değil bu kişiyi yakalatır, kırbaçlatır ve Medine'den sürgün eder.¹⁷⁷ İslâm'a davet sürecinin öncesinde ve bu sürecin ilk etabında ilâhi hitaba muhatap olan insanların gündelik yaşamlarında kullandıkları en önemli zevk aracı kadın idi. Bu dönemlerde kadın cinsel tatmin aracı olmaktan başka pek bir anlam ifade etmiyordu.¹⁷⁸ Dolayısıyla kadını bu kadar değersiz,

¹⁷⁴ TDVİA., Bozkurt; "Fuhuş", c. XIII, s. 212

¹⁷⁵ Gazâlî, a.g.e., s. 284

¹⁷⁶ TDVİA., Bozkurt; "Eğlence", c. X, s. 483

¹⁷⁷ Savaş, a.g.e., s. 219

¹⁷⁸ Öztürk, a.g.e., s. 214

basit ve şehevî duyguları tatmin vasıtası olarak gören böylesi bir toplumda, kadın sesinin sanatın bir parçası olması ve Hz. Peygamber'in bunu teşvik etmesi düşünülemez. Nitekim bazı sorunların kaynağını vahiy tarihini çevreleyen sosyo-kültürel yapının kendinde aramak gerekir. Yıllardır bu bakış açısını temayül haline getirmiş bir toplum için buna özel günlerde müsaade edilmesi ve onaylanması bile bizce büyük bir tolerans olarak değerlendirilmeli ve takdir edilmelidir.

Nitekim Mehmet Dağ'ın da örtünme konusunda ifade ettiği gibi; "...O dönemde kadınların süslü bir biçimde dolaşmaları çok az sayıda okur-yazarı olan, kültür düzeyi düşük olan bir toplumda bazı toplumsal sorunlara neden olmuş, sorunun çözümüne yardımcı olacak bilimsel olanakların ve kültürel koşulların sağlanması o gün için mümkün de olmadığından dış görünüşü ile hiç de dini olmaya böylesine değişken toplumsak giyim-kuşam olgusu Kur'ân'da yer alabilmiştir..."¹⁷⁹

Konumuz muhakkak ki İslâm'da örtünme değildir. Fakat bir yönüyle benzerlik göstermektedir. Mehmet Dağ, o dönemdeki toplumun kültür yapısının örtünme konusuna nasıl etki ettiğini ifade ederken, biz de kendi konumuzu ilgilendiren târihî bir bilgi alıyoruz. Kadınların süslü dolaşmalarının bile sorun yarattığı bir toplumda, şarkı söylemelerinin nasıl karşılanacağı ve bu kadınlara hangi gözle bakılıp nasıl davranılacağı çok âşikardır.

Nitekim o gün bu sanatı icra eden kadınlara "el-kîne veya kayne" adı verilmekte ve bu isim de Arapça'da kötü kadın anlamına gelmektedir.¹⁸⁰ İslâmiyet'ten önceki devre baktığımızda bu sanatı icrâ edenlerin sadece sanatlarını sunmakla kalmayıp müziği kötü

¹⁷⁹ Mehmet Dağ, "İslamda Örtünme Üzerine", İEDD., sayı V, Ankara 1982, s. 188-189

¹⁸⁰ Ruhi Kalendar, "XV. Yüzyıla Kadar Arap İran ve Türk Müsikîsinin Kısa Tarihçesi", AÜİFD., c. XXXIX, Ankara 1999, s. 255

işlere âlet ettiğini görmekteyiz. Ankaravî de bayram günü şarkı söyleyen ve Hz. Peygamberin Medine'ye gelişinde onu karşılayan câriyelerle yukarıdakileri birbirinden ayırmakta ve aradaki farkı belirtmektedir. Çünkü normal şartlarda mübah olan her şey kötüyü kullanıldığında haramlaşır.¹⁸¹ Kanaatimizce bu şarkıcı kadınlara kötü kadın denilmesinin sebebi, şarkıcı olmalarından değil mesleklerini gayr-i meşru işlere âlet ederek yaptıkları farklı işlerden kaynaklanmaktadır. Bu da İslâmî kültürde kadın sesinin haram olduğu düşüncesini doğurmuştur. Nihayetinde de İslâm'ın kendi bünyesinden kaynaklanmayan bu düşünce doğmuş, sonuçta toplumun örfleri İslâm'a baskın çıkmıştır.

Buna örnek olarak “Çölün Buğulu Sesi, Mısır'ın Sembolü, Şarkın Yıldızı” olarak anılan Ümmü Gülsüm'ü verebiliriz. O, hâfız olan babasının imamlık maaşı aileyi geçindirmeye yetmediğinden, kendi köyünde ve çevre köylerde ilâhi, kasîde, ve Kur'ân-ı Kerîm okuyarak ailesine ek gelir sağlamaya çalışmıştır. Fakat bu meclislerde, kız çocuklarının şarkı, ilâhi seslendirmeleri günah ve daha ziyade ayıp sayıldığından kendisine erkek giysileri giydirilerek eserler okutulur.¹⁸²

bb-Marşlar ve Kahramanlık Türkülerinde Kadın Sesi

Hız. Peygamber devrinde düşünler dışında da bazı zamanlarda kadınlar sanatlarını icra etmekte veya şarkı söylemekteydiler.

Hız. Âişe şöyle demiştir:

-Bir kere Resûlullah (s.a.v.) yanıma gelmişti. Yanımda Büas¹⁸³ hadisesiyle ilgili olarak söylenmiş hamâsi şiirleri def çalarak terennüm eden iki câriye bulunuyordu. Resûlullah

¹⁸¹ Akdoğan, a.g.m., s. 487-495

¹⁸² Virginia Danielson; *The Voice of Egypt*, Chicago 1997, s. 23

¹⁸³ Büas, İslamdan Önce Evs-Hazrec kabilelerinin yaptığı savaşın ceylan ettiği yerin adıdır.

yatağına yatıp yüzünü öbür tarafa çevirdi, sonra Hz. Ebûbekir içeri girdi. ” Bu ne hal, Resûlullah’ın huzurunda şeytanın mizmarı ne gezer? ” diye beni azarladı.

Bunun üzerine Resûlullah ona dönüp;

- “ *Bırak onları her milletin bir bayramı var bu da bizim bayramımızdır.* ” buyurdu.¹⁸⁴

Muavviz b. Afra’nın kızı er-Rübeyyi (Halid b. Zekvân’a) anlatıyor: Zifafa girdiğim gecenin sabahı Resûlullah yanıma geldi ve şimdi senin oturduğun gibi yanıma oturdu. Bu sırada kızlar Bedir savaşında ölen babalarımız hakkında söylenen hamâsi şiirleri def çalarak söylemeye başladılar: “*İçimizde yarın ne olacağını bilen bir nebi vardır.*” dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona: “*–Bunu bırak da evvelce söylediğin gibi söyle.*” buyurdu.¹⁸⁵

Yine bir örnek de şöyle: Hz. Peygamber gaza maksadıyla Medine’den ayrılmışlardı. Medineye dönünce siyah bir câriye huzuruna gelerek: Ya Resûlullah, Allah seni sağ salim ve muzaffer olarak döndürürse huzurunda def çalacağım ve türkü söyleyeceğim diye nezretmişim. Şimdi ne yapmamı emir buyurursun? Resûlullah: “*Eğer böyle adadıysan yerine getir aksi halde yapma.*” buyurdu. Bunun üzerine câriye çalgı çalıp türkü söylemeye başladı.¹⁸⁶ Eğer def çalıp şarkı söylemek İslâm’a aykırı bir nezir olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle bir nezirden dolayı onu kınar ve yerine getirmesine müsaade etmezdi.

İbn-i Azib diyor ki: Resûlullah (s.a.v.) Medine’ye geldikleri zaman buradaki halkın duymuş oldukları derin sevinci başka bir zamanda duyduklarını hiç görmedim. Câriyeler: “Allah Resûlü (s.a.v.) şehrimize teşrif etmiş bulunmaktadır.” diye nida

¹⁸⁴ Buhârî, a.g.e., c. II, s. 3, Müslim, a.g.e., c. II, s. 605, Nesâî, a.g.e., c. III, s.59

¹⁸⁵ Buhârî, a.g.e., c. VI, s. 360; İmam Ahmed, a.g.e., c. IV, s. 259

ediyorlardı. Hâkim'in rivayeti ise şöyledir: “Hz. Peygamber Medine’yi şereflelendirdikleri zaman Beni Neccar kızları onu karşılamaya çıktılar. Kızlar def çalarak şiir ve türküler okumuşlardı.” Yine Hz. Peygamber ilk defa Medine’yi şereflelendirdiği zaman, Bera der ki: “Halkın Resûlullahın gelişine sevindiği kadar hiçbir şeye sevindiğini görmedim ”, öyle ki kadınlar def çalarak ve nağmeli olarak (bi-d deffî ve’l-elhani) şu meşhur beyitleri okumuşlardı: Talaa’l-bedru aleyna...¹⁸⁷ Bütün bu örneklerden insanların, kadın-kız, hür-köle ayrılmaksızın şarkı, türkü ve şiirlerle Hz. Peygamber’e olan sevgilerini gösterdiklerini anlıyoruz. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, İslâm Peygamberi’nin bu insanları yaptıkları sevinç gösterisinin şeklinden dolayı ikaz etmemesidir. Hâlbuki İslâm’a aykırı bir durum söz konusu olduğunda inananları yanlış hareketlerden men etmek O’nun vazifelerindendir. Örneğin; Medineliler Peygamber’e olan sevinç ve sevgilerini içki içmek sûretiyle göstermiş olsalardı, Allah Resûlü onları muhakkak ki bu hareketten men edecekti. Anlaşılan o ki, kadınların şarkı ve türkü söylerken seslerinin erkekler tarafından duyulmasında dînen bir sakınca yoktur.

Bir rivayet de şöyledir: Peygamber bir kere Medine’de bir yerden geçerlerken aniden def çalarak ve türkü söyleyerek: “Biz Neccar Oğulları kabilesine mensup kızlarız, Hz. Muhammed ne iyi ve hoş bir komşudur. ” beyitlerini okuyan kızlara rastladı ve “Allah bilir ki ben sizi seviyorum ” demek suretiyle onlara karşılıklı bulundu.¹⁸⁸ Eğer Beni Neccar kızlarının yaptıkları bu iş İslâm’a aykırı olsaydı Hz. Peygamber onları muhakkak ikaz ederdi. Çünkü Hz. Peygamber İslâm’ın yasaklamış olduğu hususlarda

¹⁸⁶ Ebu İsa Muhammed b.İsa Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, Mısır 1937, Kitabu’l-menakıb, bab, 71; İmam Ahmed, a.g.e., c.V, s. 353

¹⁸⁷ El-Cevzi, a.g.e., c. III, s. 66

¹⁸⁸ İbn Mâce, a.g.e., c.I, s. 612

kesinlikle taviz vermemiş, gönderdiği heyetler de bu şekilde hareket etmiştir.¹⁸⁹ Fakat Hz. Peygamber, toplumların İslam'a ters düşen örf ve âdetlerini değiştirmekle beraber aykırı olmayanları olduğu şekliyle bırakmıştır. Ordularına moral verme, savaş sonlarında zafer kutlamaları Araplar arasında zaten son derece yaygın olan âdetlerdendi. İşte bu şekilde, Mekkeli kadınlardan bazılarının şarkılarıyla erkeklere destek olmak ve onları savaşa teşvik etmek için Bedir ve Uhud savaşlarına katıldıklarını bize ulaşan bilgilerden anlamaktayız.¹⁹⁰

Görüldüğü üzere kadınlar sadece düğün ve bayramlarda değil aynı duyguların yanı sıra kahramanlık ve milli duyguların coşmuş olduğu her an coşkularını türkülerle dile getirebiliyorlardı.

¹⁸⁹ Aycan, a.g.m., c. XXXVIII, s. 159

¹⁹⁰ El-Cevzi, a.g.e., c. III, s. 68

SONUÇ

Sonuç olarak çalışmamızda; âlimlerin görüşlerini dikkate almakla birlikte İslâm'ın temel iki kaynağı olan Kur'ân ve sünnete başvurduk. Olanı olduğu gibi yansıtmak sûretiyle konuya bir açıklama getirmeye çalıştık. Bu doğrultuda şunları söyleyebiliriz.

İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'de konumuzla ilgili olumlu veya olumsuz hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Fakat bütün emir, nehiy ve ahlâkî ilkeler ayırım yapılmaksızın kadın erkek her ikisine de yöneltilmekte, İslamî ölçüler içerisinde olmak kaydıyla, bulunacakları davranışlara, girecekleri faaliyetlere ve yapacakları işlere göre hükümler getirilmekte, cinsiyetlere göre bir kısıtlama getirilmemektedir.

Kur'ân'da kadın-erkek fark etmeksizin, yapacakları bütün işlerde genel hükümler verilmekle birlikte dinin ikinci kaynağı olan sünnette, konumuzu aydınlatmaya yetecek derecede pek çok örneğe rastlayabiliyoruz. Mevcut kaynaklardaki rivâyetler, kadın sesi konusunda olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tavır sergilemektedir. Bu yüzden çalışmamızda da bu rivayetleri olumsuz yönde olanlar ve olmayanlar şeklinde incelemeyi uygun gördük. Bundan amaç, yasaklayıcı yöndeki rivâyetlerin gerçekten direkt olarak kadın sesine mi karşı olduğu yoksa bu söylemlerin arka planında başka sebeplerin mi bulunduğunu anlamaya çalışmaktır.

Nitekim inceledik ve gördük ki yasaklayıcı yöndeki hükümler, islâmın kat'î bir şekilde haram kıldığı; dinden uzaklaştırma, kibir, içki ve zina gibi unsurları taşımakta ve bu unsurlar şarkı söyleyen bayanlarla beraber anılmaktadır. Dolayısıyla bu bayanlar ve yaptıkları işler dikkate alınarak “kadın sesi haramdır” şeklinde bir genellemeye gidilmesi doğru bir tavır olmaz. Çünkü her meşrû davranışın içine kötülük bulaştığında

hükmü değişir. Fakat bulaşmadıkça aynı kalır.

Şarkı dinlemenin insanı mutlu eden ve zevk veren bir unsur olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Fakat bunda bir sakınca yoktur. Sorun, insanların zevklerine gayri meşrû işler bulaştırmalarıdır. Bu anlamda seslerini uygunsuz şekilde kullananlarla meşrû daire içerisinde hareket eden bayanlar bir tutulup kısıtlanamaz. Çünkü hoş giden, zevk veren bir şeyin haram olabilmesi için onun bir zarar ve fesat yönünü olması gerekir.

Olumlu yöndeki rivâyetlere döndüğümüzde, Hz. Peygamberin günlük hayatta araya bir aracı koymaksızın kadınlarla görüştüğünü, konuştuğunu, onların sorularını ve sorunlarını dinleyip onlara yol gösterdiğini görüyoruz. Yine O, kadınların sanatsal faaliyetlerinde de aynı tutumu sergilemiş, mesleği şarkıcılık olsun olmasın şarkılarını dinlemiş, seslendirdiği eserleri iyi icra edenleri sözleriyle taktir etmiş ve bu konudaki olumsuz müdahalelere de engel olmuştur.

Erkek sesi gibi kadın sesi de diğer insanlarla iletişim kurabilmek için öncelikle bir araçtır. Allah, bu sesi kadına kullanması için vermiştir. Asr-ı saadette kadının durumu da bunu ispatlar mahiyettedir. Bu devirde kadın, haklarını bilen ve koruyan, ilim talep eden ve edilen, İslâmı layıkıyla tebliğ eden konumdadır. Nitekim eğer bir medeniyet oluşacaksa, bu medeniyet kadının aktif rolü olmaksızın yarım kalacaktır. Bu durum, ister siyâsî ister sosyal isterse sanatsal alanda olsun geçerlidir.

Sonuç olarak dinin en temel kaynakları ve târihî uygulamalar doğrultusunda şunları söyleyebiliriz: İslâm kadını, hayatın her alanında olduğu gibi sanatsal alanda da bulunabilme hakkına sahiptir ve bir erkek tarafında dinlenilmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Hz. Peygamber döneminde insanların bu tarz faaliyetlere düğün ve bayramlar

haricinde çok fazla teşvik edildikleri söylenemez. Fakat bunu o dönemin sosyo-kültürel yapısında ve kadını hiçbir şekilde insan olarak göremeyip sadece karşı cins olarak algılayan düşüncede aramak gerekmektedir.

Özel günlerde de olsa İslâm peygamberinin kadın sesi dinlemesi, bize bir örnek aynı zamanda, o döneminin şartları içersinde de büyük bir tolerans olarak görülmelidir. Toleransa varacak şekilde gerçekleştirilen bu hareket, kadın sesinin erkek tarafından dinlenilmesine bir delil teşkil eder. Burada can alıcı olan nokta, faaliyet alanı ne olursa olsun bir işin mübahlığının, İslâmî inanç, ibâdet, ahlâk, düşünce, kişilik ve şahsiyete uygun olmasına bağlı oluşudur.

KAYNAKLAR

AHMED b.hanbel, *Müsnedü'l-İmam Ahmed b.Hanbel*, I-IV, Beyrut 1389

AKDOĞAN, Bayram, "Hüccetü's-Semâ Adlı Mûsikî Risalesi ve Ankaravî İsmail

B.Ahmed'in Mûsikî Anlayışı", AÜİFD., c.XXXV, Ankara 1996

AKSEKİ, A.Hamdi, *İslâm Dini*, D.İ.B. Yay., Ankara 1977

AKYÜZ, Vecdi, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdette İslâm*, Beyan Yay., I-IV, İstanbul 1995

ALÛSÎ, Ebu'l Fazl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmûd, *Rûhu'l Maâni*, I-XVI, Beyrut 1417

ATAR, Fahrettin, *Fıkıh Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1998

ATEŞ, A. Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yay., İstanbul 2000

ATEŞ, Süleyman, *İslâm'da Güncel Tartışmalar*, Yeni Ufuklar Yay., İstanbul 2002

AYCAN, İrfan, "İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", AÜİFD., XXXVIII, Ankara 1998

BERKTAY, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yay., İstanbul 1995

BİLGİN, Beyza, "İslâm'da ve Türkiyede Kadınlar", AÜİFD., c. XXXVI, Ankara 1997

BOZKURT, Nebi, *Hadis 'te Folklor ve Eğlence*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yay., İstanbul 1997

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *Sahîhu Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1315

CEVAD, Ali, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arab Kable'l-İslam*, I-X, Beyrut 1970

CEZERÎ, Abdu'r Rahman, *Kitabü'l-Fıkh 'ala'l-Mezâhibi'l-Er ba'a*, I-IV, Kahire tsz.

ÇAM, Nusret, *İslâmda Sanat Sanatta İslâm*, Akçağ Yay., Ankara 1997

ÇELEBÎ, Kâtip, *Mîzan'ul Hakk fî İhtiyâri'l Ahakk*, Tercüman Gazetesi, 1001 Temel

Eser, İstanbul 1980

ÇELİK, Mustafa, *Hatalı Atasözleriyle Kadın Aleyhtarlığı*, Ölçü Yay., İstanbul 1996

DAĞ, Mehmet, “İslâm'da Örtünme Üzerine”, İİED., sayı V, Ankara 1982

DANIELSON, Virginia, *The Voice of Egypt*, Chicago 1997

DİKMEN, Mehmet, *İslâm'da Kadın Hakları*, Türdav Yay., İstanbul 1994

D'OHSSON, M., *18.Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Âdetler*, Trc.Zerhan Yüksel, Tercüman

Gazetesi, 1001 Temel Eser

EBÛ ZEHRA, Muhammed, *İslâm Hukuku Metodolojisi*, Trc. Abdulkadir Şener, Fecr Yay., Ankara 1997

EL-HEYTEMÎ, İBN HACER, *Keffu'r-Ruâ'an Muharremâti'l-Lehv ve's-Semâ*, Kahire 1356, ez-Zevahir kenarında

FARUKÎ, LOİS LAMYA, *İslâm'a Göre Müzik ve Müzisyenler*, Akabe Yay., İstanbul 1985

GAZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn*, Trc.Ahmed Serdaroğlu, I-III, Bedir Yay., İstanbul 1975

GAZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Kimyâ-yı Saadet*, Sağlam Yay., İstanbul 1978

HAZİN, Alaaddin Ali b. Muhammed, *Lubâbu't-Te'vîl fî Maani't-Tenzîl*, I-IV, Mısır 1317

İBN ABBAS, *Tenvîru'l-Mikyâs Min Tefsîr-i İbn-i Abbas*, Mekke tsz.

İBNU'L-ARABÎ, Ebu Bekr Muhammed b.Abdillah, *Ahkâm'ul-Kur'ân*, I-IV, Mısır 1331

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd, *el-Muhallâ*, I-XI, Beyrut tsz.

İBN HİŞÂM, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I-II, Kahire tsz.

İBN KAYYİM, el-Cevzi, *Resûlullah'ın Yaşadığı İslam*, Trc.Mehmet Yolcu, I-VIII,

Pınar Yay., İstanbul 1989

İBN MÂCE, Ebû Abdi'llah Muhammed b.Yezid el-Kazvini, *Sünenü İbn Mâce*, I-II,

Mısır 1372

İBN SÂ'D, Ebû Abdillâh Muhammed, et-Tabakâtu'l-Kübra, I-VIII, Beyrut 1968

İLMİHAL, Heyet, Divantaş Yay., I-II, İstanbul 2000

İSFAHÂNÎ, Ragıb , *el-Eğânî*, thk. İbrahim el-Ebyari, I-XXXI, Kahire 1969

HAMÎDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, İrfan Yay., I-II, İstanbul 1993

KALENDER, Ruhi, "XV.Yüzyıla Kadar Arap İran ve Türk Mûsikîsinin Kısa Tarihçesi",

AÜİFD.c.XXXIX, Ankara 1999

KANDEMİR, Yaşar, *Örneklerle İslâm Ahlakı*, Nesil Yay., İstanbul 1979

KARDÂVÎ, Yusuf, *İslâm'da Helal ve Haram*, I.I.F.S.O., Kuveyt 1980

KARDÂVÎ, Yusuf, *Sünneti Anlamada Yöntem*, Trc. Bünyamin Erul, Rey Yay., Kayseri

1998

KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay, *H.z.Muhammed'in Yönetimi*, Trc.Ahmet Özel, I-III,

İz Yay., İstanbul 1990

KILIÇ, Mustafa, "İslâm Kültür Tarihinde Mûsikî Başlangıçtan Emevilerin Sonuna

Kadar", AÜİFD., c.XXXI, Ankara 1989

KUR'ÂN-I KERÎM VE TÜRKÇE AÇIKLAMALI TERCÜMESİ, Trc., H.Karaman,

A.Turgut, M.Çağırıcı, İ.Kafî Dönmez, S.Gümüş, Cidde 1987

KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el Câmî'li Ahkâmî'l Kur'ân*, I-XX,

Kahire 1364

MÜSLİM, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, I-IV, Mısır, tsz., Neşr:

Muhammed Fuad Abdü'l-Baki

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman b. Şuayb, *Sünenu Nesâî*, I-VI, Mısır 1928

SAVAŞ, Rıza, *H.z. Muhammed Devrinde Kadın*, Gelenek Yay., İstanbul 2004

SARIÇAM, İbrahim, *H.z. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB. Yay., Ankara 2004

SEVİM, Jülide, *Tanrının Sesi Kadın*, Metis Yay., İstanbul 2001

SOLAK, Kemal, *İslâm 'da Nikâh ve Düğün*, Şelale Yay., İstanbul 1974

SUYÛTÎ, Cemalüddîn, *ed-Dürrü 'l-Mensûr fî 't, tefsir bi 'l-mesûr*, Mısır 1324

OGAN, M.Raif, *İslâm Hukuku*, Alkaya Yay., İstanbul 1956

ÖZAFŞAR, M.Emin, *Hadis ve Kültür Yazıları*, Avrasya Yay., Ankara 2005

ÖZTÜRK, Mustafa, *Kur'ân'ı Kendi Tarihinde Okumak*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2004

ULUDAĞ, Süleyman, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ*, İrfan Yay., İstanbul 1976

ULUDAĞ, Süleyman, *Sûfî Gözüyle Kadın*, İnsan Yay., İstanbul 2003

ÜÇOK, Bahriye, "Kirman'da Müslüman Kutluk Devletinde İki Kadın Hükümdar", AÜİFD., c.IX, Ankara 1962

ÜNLÜ, Demirhan, *Kur'an'ı Kerim'in Tecvîdi*, TDV. Yay., Ankara 1993

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Heyet, T.D.V. Yay., c.XXIX, İstanbul 1989

TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b.İsâ, *Sünenü 't-Tirmizî*, Neşr: Ahmed Muhammed Şâkir,

Mısır 1937

TOPALOĞLU, Bekir, *İslâm 'da Kadın*, Rağbet Yay., İstanbul 2001

TOSH, John, *Tarihin Peşinde*, Londra 1983

TUKSAL, H.Şefkatli, *Kadın Karşısı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*,

Avrasya Yay., Ankara 2000

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, I-X, Zehraveyn Yay., İstanbul tsz.

YİĞİT, İsmail, *Peygamberler Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul 2004

ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kasım Mahmud b.Ömer, *Tefsîru Keşşâf*, I-IV, Beyrut 1947

ZERKEŞÎ, Bedruddîn, *Hz. Âişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Trc. Bünyamin Erul,

Avrasya yay., Ankara 2000

ZEYDAN, Corci, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Trc. Zeki Meğamiz, Eren Yay., I-V, İstanbul

1978

ZÜHAYLÎ, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, X, Feza Yay., İstanbul 1994

ŞARKI VE TÜRKÜLERDE KADIN SESİ

Müslüman kültürde yaşayan insanların pekçoğu, gerek toplumsal gerek siyâsî ve gerekse ahlâkî sebeplerle, nağmeli kadın sesini erkeğin dinlenmesinin helâl olmadığını düşünmektedir. Bu düşünceyi sadece halk tabakası değil pek çok âlim de paylaşmakta ve savunmaktadır. Durum böyle olunca konu, İslâmî terminolojiye de yansımakta kadının sesi “harâm” hükmünü almaktadır. Bunda, Hz. Peygamberlerden önce ve sonra sesi bir yana bizzat kadının, ya korkulan potansiyel bir fitne unsuru ya da tamamen gizlenip korunması gereken bir hazine ve avret olarak görülmesinin büyük etkisi vardır.

Çalışmanın birinci bölümünde, asıl konuya zemin hazırlaması açısından kadının doğal sesinin İslâm açısından hangi, kategoride olduğuna kısa bir göz attık. İkinci bölümde ise nameli kadının sesinin yerini hadisler ve mantiki unsurlar ışığında açıklığa kavuşturmaya çalıştık.

Sonuçta, kadın sesinin İslâma ait özel bir sorun olmadığı için İslâmî terminolojiye ait kavramlarla nitelendirilemeyeceğini, konunun, sosyal, ahlâkî ve yer yer de siyâsî bir mesele olduğunu gördük. İslâmî ilkelere aykırı olmadığı müddetçe bu sesin erkek tarafından dinlenilmesinin helâl olduğu sonucuna vardık. Kur’ân’da konuya dair herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen sünnet gayet net bir bakış açısı sunmaktadır. Şartlar İslâmî prensiplere uygun olduğu sürece kadın sesi dinlemekte bir mahsur bulunmamaktadır. Çünkü bunu bizzat Hz. Peygamber ve ashâbı uygulamıştır.

(Abstract)

Woman's Voice In Songs

Woman's voice is unlawful to be heard by man in popular culture of most of the Muslim Communities. This is based on views of certain Muslim scholar's. The rationale of this point is that woman need to be safeguarded against possible unlawful behaviours of men toward them, and that woman's voice could provoke fitna, i.e. the very same improper behaviours of men against women.

Chapter one of this study covers themes concerning woman's ordinary voice, and chapter two covers issues concerning woman's musical voice.

It is concluded that woman's voice is not a problem particularly concerning Islam. It is an issue which involves various social, moral and political matters. There is no particular judgement concerning woman's voice in the Qur'an. However, the sunna of the Prophet proves a positive (i.e. permissive) approach to woman's voice. Thus, listening to woman's voice (by man or woman) is (religiously) lawful as long as it does not (in certain contexts) contradict the moral principles of Islam.